

Katiana Chatta

Roolit jakoon

Näyttelijöiden kokemuksia roolitetuksi tulemisesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Esittävän taiteen koulutusohjelma
Opinnäytetyö
14.4.2012

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Katiana Chatta Roolit jakoon: näyttelijöiden kokemuksia roolitetuksi tulemisesta 42 sivua + 2 liitettä 14.4.2012
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävän taiteen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminnan suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja(t)	Helka-Maria Kinnunen, yliopettaja
<p>Opinnäytetyö kartoittaa kotimaisten harrastaja- ja ammattinäyttelijöiden kokemuksia roolitetuksi tulemisesta, sekä sitä, mitkä seikat ovat roolien lankeamiseen vaikuttaneet. Tutkimuksen kohteena on näyttelijä ja hänen roolinsa perinteisessä tekstilähtöisessä teatterikäsitksessä. Opinnäytetyö antaa äänen eri-ikäisille ja –taustaisille harrastaja- ja ammattinäyttelijöille. Heidän roolityökokemuksiaan tarkastellaan niin tyyppi-roolittamisen, luonneroalien kuin toiveroolienkin valossa. Tutkimus kartoittaa myös roolien saamiseen liittyviä ulkonäköpaineita, sekä harrastaja- ja laitosteattereiden toiminnan muotojen eroja ja yhtäläisyyksiä. Tärkeimmäksi seikaksi nousee näyttelijöiden oman äänen kuuleminen.</p> <p>Haastatteluaineisto on kerätty ammattinäyttelijöiden kohdalla kerronnallisen haastattelun metodeja avuksi käyttäen ja harrastajanäyttelijöiden kertomukset on koottu kyselytutkimuksella. Kirjoittaja peilaa haastatteluaineistoa omiin roolittamiskokemuksiinsa niin harrastajana kuin ammattilaisprojekteissa.</p> <p>Työssä käydään läpi roolittamiseen liittyviä termejä ja kartoitetaan niiden relevanttiutta. Kirjoittaja asettaa väitteitä roolittamisen syistä ja mahdollisuuksista, joita tarkastellaan haastatteluaineiston valossa. Työ käsittelee roolittamisen aihetta myös teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmasta tutkimalla draaman perusopetuksen merkitystä ryhmätyötaitojen opettamisessa sekä eri roolimuiden arvostamisessa.</p> <p>Tutkimus paljastaa niin harrastaja- kuin ammattinäyttelijöiden tarpeen kertoa kokemuksistaan roolien saamisessa. Työ osoittaa, että suomalaiset näyttelijät ottavat vastaan kaiken kokoiset ja tyyppiset roolityöt samalla korkealla työmoraalilla, vaikka jokaisella on omat unelmansa ja toiveensa roolien suhteen. Tutkimus antaa vastauksia siihen miksi roolit usein jakautuvat tietyllä tavalla.</p>	
Avainsanat	roolittaminen, rooli, harrastajateatteri, näyttelijäntyö, luonnerooli, tyyppi-rooli, minäkuva

Author(s) Title	Katiana Chatta Cast the Roles: Actors' Experiences of Being Cast
Number of Pages Date	42 pages + 2 appendices 14 April 2012
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor(s)	Helka-Maria Kinnunen, Principal Lecturer
<p>The present thesis charts both amateur and professional actors' experiences of being cast and which aspects have affected the casting process. The topic of this research is the actor and his roles in the traditional text based theatre. Therefore the present thesis gives voice to both amateur and professional actors from different ages and backgrounds. Their casting experiences are examined from the following points of views: type casting, character role and the dream role. This thesis also depicts the pressure that appearances have on getting roles. Furthermore the differences and similarities between the operations of community theatre and institutionalized theatre are discussed. The most important aspect however is to hear the actors' own voices.</p> <p>The survey material in addition to the professional actors has been collected conducting interviews. Moreover the amateur actors' narrations have been put together by the enquiry study method. The writer reflects the interview material on her own experiences of being cast as an amateur and professional actor.</p> <p>This thesis also looks into the terms related to casting and subsequently charts their relevance. The writer appoints claims about the reasons and possibilities of casting, which are studied through the interview material. This thesis is also concerned with casting from a drama instructor's point of view by studying of the importance of basic drama education with respect to teaching teamwork skills and appreciating all forms of roles.</p> <p>This survey reveals both amateur and professional actors' need to talk about their experiences of being cast. The thesis shows that Finnish actors accept all sizes and types of roles with the same high work ethic, even though everyone has their own dreams and hopes concerning the roles. The thesis gives answers to the question why the roles are often being cast in a certain way.</p>	
Keywords	casting, role, amateur theatre, acting, character role, type role, self-image

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen aineisto ja tutkimusote	4
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat	4
2.2 Harrastajien haastattelut	6
2.3 Ammattilaisten haastattelut	7
3 Roolittamisen lyhyt historia	8
3.1 Tyyppi-roolitus eli fakkiutuminen	9
3.2 Luonneroolit	11
4 Teatteri ei ole demokratia	13
4.1 Pääroolit	13
4.2 Taiteen perusopetuksen merkitys	16
4.3 Onko harrastaja- ja ammattiteattereiden rinnastaminen tarpeellista?	18
5 Omaan tyyppiin kasvaminen	20
5.1 Tyytyväisyys omaan tyyppiin	20
5.2 Tyyppittelyn tarpeellisuus	22
6 Ulkonäkö	23
6.1 Ammatillaiset ja ulkonäkö	24
6.2 Harrastajat ja ulkonäkö	26
6.3 Ikä	28
7 Toiveet ja pelot	30
7.1 Toiveroolit	30
7.2 Epämieluisat roolit	33
7.3 Rooleihin liittyvät pelot	34
8 Yhteenveto	35
8.1 Omat kokemukset	36
8.2 Lopuksi	38
Lähteet	40

Liitteet

Liite 1. Harrastajien kyselylomake ja ammattilaishaastattelujen kysymysrunko

Liite 2. Ammattilaishaastatteluissa esille tulleet lisäkysymykset

1 Johdanto

Jokaisesta lävitseni virranneesta roolityöstä, ihmiskuvauksesta, johon olen pyrkinyt, jää minuun jälkiä, toisista arpia, toisista jälkiä, jotka parantavat.

Näin kuvailee roolitöitään ja niiden voimaa näyttelijä Eeva-Kaarina Volanen elämäkerrassaan *Tämä rooli* (Nieminen 1985, 11). Volanen (1921–1999) oli arvostettu näyttelijä, joka teki ison liudan vaikuttavia rooleja mm. Kansallisteatterissa sekä kotimaisissa elokuvissa. Hänen lausuntonsa kattaa hienosti sen ajatuksen, että roolien tekeminen ei ole näyttelijälle yhdentekevää ja merkityksetöntä. Jokaisesta roolista jää tekijäänsä jälki, jota tämä kantaa mukanaan tietoisesti tai tiedostamatta. On näyttelijän omassa hallinnassa, pysähtyykö näitä jälkiä tutkimaan ja tulkitsemaan. Itse olen pysähtynyt niitä pohtimaan.

Jokainen näyttelijä on varmasti kokenut jossain vaiheessa uraansa sen pettymyksen, että jokin odotettu rooli on mennyt toiselle. Niin myös minä, tosin harrastajateatterissa. Koettuani tällaisen tilanteen kahteen kertaan aloin perusteellisemmin miettiä roolittamista. Tiesin, että ohjelmistoon oli tulossa hyvä näytelmä ja olin varma, että saisin tietyn roolin. Mielestäni tilanteissa ja roolijaoissa ei ollut erehtymisen mahdollisuutta, sillä minut oli ennenkin roolitettu samantyyppisesti.

Kun en saanutkaan haluamaani roolia, olin ymmälläni. Pikkuhiljaa minulle valkeni, että roolijaolla ei ollut mitään tekemistä harrastuneisuuden tai lahjakkuuden tai edes sen kanssa, kuka olisi ulkoisilta ominaisuuksiltaan sopivimman näköinen. Roolit jakautuivat täysin henkilökohtaisten suhteiden perusteella. Eikä pelkästään minun harrastajateatterissani, vaan myös muualla, sillä tunnetusti sisäpiirit johtavat siihen, että omien puolia pidetään sitkeästi niin sosiaalisesti kuin taiteellisestikin (Rantanen 2006, 69). Ajatus ei ollut luonnollisestikaan minulle täysin uusi, olinhan jo opiskellut teatterialaa useamman vuoden ja näytellyt monenlaisissa jutuissa. Eräs ohi mennyt rooli oli käänteentekevä kokemus. Epäreiluuden tunteelta ei voinut välttyä.

Olen itse tullut roolitetuksi hyvin monella tavalla niin harrastajana kuin ammattilaisena. Kokemukseni harrastajana ovat kuitenkin syy siihen, miksi olen ajautunut tämän aiheen äärelle. Olen harrastanut teatteria 7-vuotiaasta lähtien ja vuodesta 2000 olen

ollut aktiivisesti kotipaikkakuntani eläväisen harrastajateatterin jäsen. Tämän lisäksi olen opiskellut teatteria eri yhteyksissä mm. Kallion lukiossa ja Snellman-korkeakoulussa Helsingissä, sekä työskennellyt viimeiset pari kesää IdeaTeatterilla näyttelijänä. Erilaiset roolittamiskokemukset ovat pistäneet ajattelemaan, millä perusteilla rooleja oikein jaetaan. Kuka päättää ja kenellä on vastuu siitä kenelle mikäkin rooli on tarpeeksi haastava? Kuka määrittelee mihin rooliin näyttelijä sopii, ja onko hän kykenevä päärooleihin? Oman kokemukseni perusteella etenkin harrastajateattereissa roolit jaetaan epäpedagogisesti. Harrastamisessa on mielestäni kuitenkin pohjimmiltaan kyse onnistumisen kokemusten saavuttamisesta.

Mikä sitten on ammattilaisten laita? Määrittääkö näyttelijää se, millaisia rooleja hän tekee? Onko kunnan näyttelijä vasta kun on tehnyt tietynlaisia rooleja? Mitä ne sellaiset roolit ovat? Itselläni on ainakin aina ollut kuva (vääristynyt tai oikea) siitä minkä tyyppisissä rooleissa olen hyvä. Tämän mukavuusalueen ylittäminen on aina tuntunut hankalalta. Sitä on myös aina määrittänyt itseään muiden kautta. Millaisena minut nähdään ja onko se hyvä tapa tulla nähdyksi? Entä kannattaako näitä tarjoutuvia rooleja ja ulkoisia piirteitään vastaan taistella? Onko vain pakko hyväksyä se tyyppikategoria, johon tuntuu sopivan ja johon tulee aina asetetuksi?

En etsikään tämän työn kautta lopullista vastausta kysymyksiini vaan enemmänkin kaikupohjaa ajatuksilleni. Ajattelevatko muut näyttelijät samoin kuin minä tai onko heillä samankaltaisia kokemuksia roolitetuksi tulemisesta? Minua kiinnostaa erityisesti tutkia miten ne kokemukset ovat heihin ammatillisesti tai siviilipersonana vaikuttaneet. Ilman rooleja kun ei kuitenkaan ole näyttelijäntyötä, eivätkä roolit rajoitu vain teattereiden lavoilta. Minua kiehtoo se millä perusteella roolit lankeavat ja kumpi painaa enemmän: taidot vai oletettavasti sopiva ulkonäkö.

Tutkin sitä, minkälaisia paineita ja odotuksia roolin saaminen luo. Voiko jokin rooli määrittää koko uran tai leimata näyttelijän tiettyyn malliin, kuten Hannele Lauri kertoo hänelle käyneen Spede-tuotantojen myötä (Saisio 2005, 114). Entä kokevatko näyttelijät nämä leimat taakaksi vai voimavaraksi? Minulle on aina ollut tärkeää kohtaaminen ja samaistuminen; sen ymmärtäminen, että en ole yksin tämän asian kanssa, ja sen oivaltaminen, että joku muukin tuntee näin. Käytänkin työssäni usein omia roolituskokemuksiani peilinä. Koen osaavani samaistua etenkin harrastajien

tarinoin oman pitkän harrastajanäyttelijätaustani ansiosta. Ammattilaisuus on alue, josta olen kiinnostunut ja jonka suhteen olen utelias. Epävarmuus ja odotukset, niin muiden kuin omat, ovat olennainen osa tätä alaa, ja ne tulee hyväksyä. Koen, että niillekin voi kuitenkin tehdä jotakin. Epävarmuuden kanssa ei ole pakko elää tahdottomana.

Teatteri-ilmaisun ohjaajaopintojeni aikana olen kokenut, että minun odotetaan olevan tietynlainen, tietyssä TIO -roolissa, ja käyttäytyvän sen mukaisesti. Minua on yritetty saada rooliin, joka ei minulle sovi. En ole millään muotoa malliesimerkki-TIO. Minun henkilökohtainen roolini ja identiteettini on aina määrittynyt enemmän esiintyjyyden kautta ja olen joutunut taistelemaan sen oikeuttamiseksi. Ja nyt minua kiinnostaa tutkia minkä roolin toteutumisen puolesta näyttelijät ovat joutuneet taistelemaan. Millaiset ovat heidän haaveensa ja toiveensa? Minua kiinnostaa, ovatko ne tulleet nähdyiksi ja millä tapaa. Siten, kuinka he itse itsensä kokevat, vai siten, kuinka heidät on ulkoapäin määritelty?

Tutkimukseni tarkoitus on kartoittaa näyttelijöiden kokemuksia siitä, miten he ovat tulleet roolitetuiksi uransa aikana, ja sitä, mitkä seikat ovat roolien lankeamiseen vaikuttaneet. Kiinnostavaa on se, että vaikka näyttelijän roolit vaihtuvat jatkuvasti, säilyy niitä toteuttava henkilö kuitenkin aina samana (Houni 2000, 11). Tärkeää on siis päästää ääneen itse näyttelijät eikä niinkään pohtia syitä sen takana, miksi näin on tapahtunut tai pitäisikö roolittamisen perusteiden muuttua johonkin suuntaan. Minulle on tärkeää kuulla harrastaja- ja ammattinäyttelijöiden äänet tasavertaisina kokemuksina siitä, miten he itsensä ja roolinsa näkevät.

Näkökulmani aiheeseen noudattelee teatterin työrooleja perinteisessä mielessä. Nykyinen teatterikenttä on jatkuvassa muutoksessa, eivätkä kaikki enää työskentele perinteisesti tekstien parissa, vaan esim. ryhmälähtöisiä esityksiä tehdään yhä enemmän. Samaan aikaan myös näyttelijän työrooli muuttuu niin, että roolitöitä ei tehdä enää pelkästään perinteisessä mielessä valmiista näytelmistä, vaan roolit voivat olla fragmentarisempia. Tämän tutkimukseni olen kuitenkin tehnyt perinteisen tekstipohjaisen teatterityön kautta.

2 Tutkimuksen aineisto ja tutkimusote

Käyn seuraavissa kappaleissa läpi tutkimukseni lähtökohtia, niitä tutkimusmetodeja, joita olen matkan varrella käyttänyt, ja sitä, miksi olen juuri näihin aineistonhakupoihin päätenyt.

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksessani eräänä tärkeänä aineistona ovat haastattelut. Tämä siksi, että minulle oli erityisen merkityksellistä kerätä ammattinäyttelijöiltä vapaasti kerrottuja kokemuksia roolitetuksi tulemisesta. Tutkimusmetodikseni valikoitui siis kerronnallinen haastattelu, jonka tavoite on kerätä haastateltavilta vapaita kertomuksia (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Tärkeämpää kuin näyttelijän koulutus tai tausta oli minulle se, miten hän on kokenut tullessa roolitetuksi ja miten hän näkee itsensä rooliensa kautta. Pidän tärkeänä, että saan materiaaliksni niin harrastajanäyttelijöiden kuin ammattinäyttelijöiden haastatteluja. Erityisesti minua kiinnosti tutkia näyttelijöiden käsityksiä siitä miten ulkonäkö tai fyysiset ominaisuudet vaikuttavat roolien saamiseen ja niiden tekemiseen. Tämä siksi, että olen itse harrastajana kokenut tullessi määrittelyksi ja roolitetuksi enemmän ulkoisten ominaisuuksieni kuin taitojeni perusteella. Paneudun tähän aiheeseen syvemmin kappaleessa 6.

Minulle merkityksellistä oli myös, että sekä harrastajille että ammattilaisille esitettäisiin täysin samat kysymykset. Koin tärkeäksi pitää haastatellut samalla viivalla ja samalla painoarvolla, niin että kummankaan ryhmän kommentit eivät nouse tärkeämmiksi tai oikeiksi. Kummankin ryhmän kokemukset ovat arvokkaita, ja halusin kerätä ja tutkia niitä tasaveroisina. Vain haastattelumetodit erosivat toisistaan sillä tavalla, että harrastajille laadin kyselytutkimuksen (Anttila 2005, 260), johon toivoin vastaukset sähköpostitse ja ammattilaisia haastattelin kasvokkain kerronnallisen haastattelun metodein (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Toki tulen työssäni myöhemmin erittelemään harrastajien ja ammattilaisten vastauksia, sillä eräs tutkimuskohteeni on se, eroavatko vastaukset erityisen dramaattisesti toisistaan vai ovatko molempien ryhmien tuntemukset roolitetuksi tulemisesta samankaltaisia.

Annoin painoarvoa sille, että kullekin haastateltavalle kerrottaisiin selkeästi mistä tutkimuksessa on kysymys, mihin tarkoitukseen kerään tutkimusaineistoa ja missä

yhteyksissä sitä tulitisiin käyttämään. Nämä seikat yhdessä vastaajien henkilösuojan ylläpitämisen kanssa osoittautuivat merkittäviksi (Anttila 2005, 267).

Käytän työssäni termejä 'harrastaja' ja 'ammattilainen' vain erotellakseni nämä kaksi kohderyhmää ja niiden edustajat toisistaan. Termien käyttö ei sisällä minkäänlaista arviota kummankaan ryhmän roolikokemusten paremmuudesta tai tärkeydestä.

Tarkoitukseni on kerätä näyttelijöiltä vapaata puhetta ja pohdiskelua omista roolitetuksi tulemisen kokemuksistaan. Etenkin harrastajien kanssa nimettömyys tuntui erityisen tärkeältä seikalta, jotta kaikki uskaltaisivat kertoa peittelemättömästi mielipiteensä ja kokemuksensa. Kuten kyselytutkimuksessa yleensäkin, minulle oli tärkeää vakuuttaa harrastajille, että heidän henkilösuojansa ei ole uhattuna vastausten takia eivätkä tulokset menisi tunnistettaviin henkilökohtaisuuksiin (Anttila 2005, 267). Seuraavissa kappaleissa avaan hiukan tapaa, jolla keräsin haastatteluaineistoni ja sitä, minkälaisia vastauksia sain. Olen litteroinut jokaisen haastattelun tarkasti, ja siistinyt tähän tutkimukseen valitsemani sitaatit lukijaystävällisempään muotoon.

Peilaan haastattelumateriaalia useassa kohtaa omiin kokemuksiini, joita reflektoin aina sellaisissa kohdissa, joihin minulla on jotakin omakohtaista sanottavaa. Tärkeimpinä kirjallisina lähteinäni toimivat teokset, joissa näyttelijät kertovat itse omin sanoin omista kokemuksistaan. Minulle nousi merkityksellisimmäksi seikaksi näyttelijän oman äänen kuuleminen. Tällaisia lähteitä ovat mm. Elsa Saision opinnäytetyö Teatterikorkeakouluun nimeltään *Katseen alaiset* (2005) sekä Pia Hounin näyttelijöiden omaelämäkerrallisia puhenäkökulmia sisältävä *Näyttelijäidentiteetti* (2000).

Erityisesti Saision teos teki minuun vaikutuksen ulkonäköteemansa takia. Olen itsekin pohtinut samoja ulkonäön ja sen vaikutukseen liittyviä asioita omissa roolitöissäni. Saision teos toimii siis tutkimuksessani eräänä avainlähteenä, vaikka siinä onkin haastateltu vain naisnäyttelijöitä. Halusin rajoittaa tutkimukseni kotimaisiin näyttelijöihin, ja vielä ennen kaikkia sellaisiin, jotka ovat kentällä työssä tälläkin hetkellä. Harrastajien kanssa en ole tehnyt niin tiukkaa linjanvetoa heidän harrastuksensa aktiivisuuden suhteen. Kaikilla tutkimukseeni osallistuneilla harrastajilla on takanaan useampi harrastajateatteriproduktio ja siten useampia kokemuksia roolitetuksi tulemisesta.

Tein tutkimusmetodeja päättäessä tietoisin valinnan, että tulisin erilaisilla aineistonkeruumenetelmillä saamaan erilaisia vastauksia. Tutkimustapojen eroavaisuuden vuoksi aineisto ei ole aivan täysin keskenään verrannollista, mutta tärkeämpää olikin kerätä monipuolista aineistoa, joka kartoittaa värikkään teatteriperinteemme eri puolia. Harrastajien mukaan ottaminen oli luonnollinen valinta, sillä harrastajanäyttelemisellä on niin pitkät perinteet Suomessa, ja harrastajateatterien suosio on varmasti vaikuttanut myös suomalaisen ammattinäyttelijän identiteetin muodostumiseen. Näillä kahdella haastattelumenetelmällä laajennan myös omaa ymmärrystäni suomalaisesta teatterikentästä ja sen moninaisuudesta.

2.2 Harrastajien haastattelut

Harrastajanäyttelijöitä ajatellen laadin yksinkertaisen kyselypohjan (Liite 1). Kyselyn laatimisessa noudatin perinteisen kyselytutkimuksen mallia, jonka tarkoituksena on koota tietyin kriteerein valitulta joukolta vastauksia samoihin kysymyksiin. Tein tietoisin valinnan, että tällä metodilla saisin yksiselitteisiä ja tiivistettyjä vastauksia, kuten kyselytutkimuksessa yleensäkin. (Anttila 2005, 260.) Vastaajat ovat pienellä eteläsuomalaisella paikkakunnalla vuodesta 1908 asti toimineen harrastajateatterin jäseniä. Teatterin ohjelmistossa on keskimäärin 2 ensi-iltaa vuodessa ja sen kesäteatteritoiminta on erityisen aktiivista.

Sain viisi vastausta, ja neljä vastaajaa on naisia ja yksi mies. Tämä kuvaa mielestäni hyvin tilannetta harrastajateattereissa, miehiä on aina vähemmän, ja naisten kesken kamppailu rooleista on kovempaa. Näin on ainakin oman kokemukseni mukaan. Vastauksista ei kuitenkaan heijastunut minkäänlainen kilpailu tai paine, vaan rehellinen pohdiskelu omista tehdyistä töistä.

Vastaajieni taustat ovat hyvin erilaiset: osa heistä on harrastanut teatteria vähemmän aikaa ja näin ollen tehnyt vähemmän rooleja, osa taas on ollut paikallisen harrastajateatterin palveluksessa useita vuosia ja sinä aikana tehnyt liudan suuria rooleja. Minulle ei kyselyssä ollut kuitenkaan oleellista harrastamisen pituus tai tehtyjen roolien määrä, vaan yksinomaan se, miten kukin on kokenut tullessaan roolitetuksi, minkä kukin kokee omakseen ja minkä vieraaksi. Tämän tavoitteen katson saavuttaneeni. Aivan nuorten harrastajien vastauksia en onnistunut saamaan, vaikka

nuorissakin olisi varmasti ollut sellaisia, jotka ovat jo ehtineet tehdä paljon rooleja. Vastaajani olivat iältään n. 32–60-vuotiaita. Kaikki viisi kyselyyn vastannutta vastasivat hyvin samanpituisesti, ytimekkäästi mutta analyttisesti. Pitkät, pohdiskelevat ja rönsyilevät vastaukset jäivät puuttumaan. Tämä on hyvin tyypillinen vastausmalli kyselytutkimuksessa. (Anttila 2005, 260.)

Jatkossa viitataan harrastajanäyttelijöiden vastauksiin lyhenteillä. Esimerkiksi HN1, joka tarkoittaa, että harrastaja on nainen. Numerointi on vain sen selvittämiseksi ja hahmottamiseksi kuka kulloinkin on ollut äänessä. Harrastajanäyttelijöiden numerokoodit ovat siis seuraavat: HN1, HN2, HN3, HN4, HM1.

2.3 Ammattilaisten haastattelut

Pidin haastatteluissa tärkeänä sitä, että harrastajilta ja ammattilaisilta kysytään samat kysymykset. Pidin siis myös ammattilaisten kanssa haastattelun pohjana laatimaani kyselylomaketta. Lähetin kysymykset kullekin haastateltavalle sähköpostitse samaan aikaan kun sovin haastatteluajan. Kehotin jokaista haastateltavaa tutustumaan kysymyksiin ennakkoon, mutta huomautin myös, että ei olisi tarvetta pysyä vain näiden kysymysten sisällä vaan keskustelu saisi vapaasti rönsyillä jos haastateltavalle tulisi jotakin muuta mieleen. Näin kävikin kaikkien haastattelujeni suhteen, ja näin vastaukset toteuttivat perinteistä kerronnallisen haastattelun linjaa, jossa vastausten ei tarvitse olla tietyn ennalta määrätyn kertomuksen tai juonen rakenteita (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191). Neljästä haastattelemastani ammattilaisesta kolme on suuren eteläsuomalaisen laitosteatlerin kiinnitettyjä näyttelijöitä ja yksi toimii freelancerina.

Toki tilanteessa, jossa kykenee keskustelemaan kasvotusten haastateltavansa kanssa, pääsee pureutumaan aiheeseen syvemmin kuin sähköpostikyselyssä. Haastatteluiden runko pysyi kuitenkin hyvin samana, sillä erolla, että ammattilaishaastatteluissa päädyttiin myös lisäkysymyksiin (Liite 2). Samat lisäkysymykset tulivat esille jokaisessa haastattelussa. Pidin ilmiötä mielenkiintoisena ja uskon, että harrastajienkin kanssa olisi päästy rönsyämään jos olisin valinnut erilaisen lähestymistavan. Tutkimukseni tulokset ovat siis pitkälti valitsemieni haastattelumetodien sanelemia.

Valitsin ammattilaishaastattelujeni tutkimusmetodiksi kerronnallisen eli narratiivisen haastattelun sillä pidin tärkeänä, että haastateltava pääsee vapaasti puhumaan kokemuksistaan ilman liian ohjailevia kysymyksiä. Kertominen ja kertomukset rakentavat yksilön identiteettiä vahvasti, ja kertominen on myös yksi ihmisen tärkeimmistä välineistä ajallisuuden ymmärtämisessä (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189).

Kaikki haastattelemi ammattilaiset olivat hyvin avoimia kysymyksille, ja kaikkien kanssa sivuttiin myös aihetta harrastajanäkökulmasta eli käytiin keskustelua esimerkiksi siitä, kenellä on roolittamisen vastuu harrastajateatterissa. Oli miellyttävä huomata, että kaikilla ammattilaisilla oli jonkinlainen suhde harrastamiseen ja sitä kautta mielipide. Nämä kaksi maailmaa eivät ehkä sittenkään ole niin kaukana toisistaan.

Pidin myös hyvänä sitä seikkaa, että valitsemani ammattilaiset tulivat erilaisista taustoista ja olivat olleet ammatissa eri ajan. Haastatellessani tulin hyvin vahvasti siihen lopputulokseen, että käsittelen myös ammattilaisten mielipiteet nimettöminä. Tämä on perusteltua siten, että haastateltavien henkilöisyydellä ei ole merkitystä heidän vastauksiensa suhteen. Halusin myös poistaa vastauksista haastateltavien mahdollisen julkisuudellisen arvon. Nimettömyys ammattilaisten kohdalla tulee perusteltua myös sillä, että näin tutkimusmateriaali on yhdenmukaista harrastajien vastausten kanssa. Vastaavasti kuin harrastajien kanssa, viittaa ammattilaisten yhteydessä heidän vastauksiinsa lyhenteillä. Esimerkiksi lyhenne AN1 tarkoittaa ammattinäyttelijää, joka on nainen. Lyhenteet, jotka viittaavat ammattilaisnäyttelijöihin ovat jatkossa seuraavat: AN1, AN2, AN3, AM1.

3 Roolittamisen lyhyt historia

Tässä kappaleessa käyn läpi lyhyesti roolittamisen historiasta nousevia käsitteitä, joita tulen käyttämään myöhemmin työssäni ja joiden pohjalle olen rakentanut myös osan haastattelukysymyksistäni. Minua kiinnostaa myös tietää, ovatko nämä sellaisia termejä, jotka kentällä tunnetaan ja joita harrastaja- tai ammattinäyttelijät käyttävät. Termit eivät ole mistään erillisestä lähdeteoksista poimittuja, vaan sellaisia käsitteitä, joita olen itse käyttänyt työssäni ja kuullut muiden käyttävän teatterialaa

luonnehdittaessa. Ne kumpuavat siis puhtaasti omasta kokemuksestani ja teatterityön käytännöstä.

3.1 Tyypiroolitus eli fakkiutuminen

Etenkin n. vuosina 1900–1930, suomalaisissa teattereissa oli vahvasti käytössä tyypiroolitus. Tämä tarkoittaa sitä, että näyttelijä asetettiin jo varhain lähinnä ulkoisten ominaisuuksiensa perusteella ns. 'fakkiin', jonka sisällä hän tulisi näyttelämään lähes läpi koko uransa. Tämä tyypittely oli varmasti hyödyllinen ainakin siltä osin, että yleisö tiesi, mitä odottaa kultakin näyttelijältä, ja sai näin myös rahoilleen vastinetta. Samankaltainen tyypittely oli vallalla myös kotimaisessa elokuvassa.

Teatterimuseon nettisivujen (http://www.teatterimuseo.fi/voimanvuodet/nayttelijat_main.html) mukaan tyypit voitiin jakaa seuraavanlaisiin ryhmiin: naisnäyttelijä saattoi toimia viattomien tyttöjen (*ingenue*), koomisten tai pahansisuisien kansannaisten, tragediennejen, operettien primadonnien tai subrettien (ransk. *soubrette*, kamarineito. Usein koominen, vilkas naissivuosan esittäjä) rooleissa. Miesnäyttelijöiden tyypit olivat romanttinen sankari, lupsakka kansanmies, roisto tai operettisankari. Joitakin jäänteitä tästä vanhasta tyypittelymallista on varmasti vieläkin voimassa.

Nykyäänkin kuulee puhuttavan, miten joku näyttelijä on tunnettu siitä, että hän tekee vain tietyn tyyppisiä rooleja. Nykyään näitä rooleja halutaan tosin kyseenalaistaa, mutta mielenkiintoista on se, tuleeko tämä vaatimus näyttelijöiden itsensä vai yleisön puolelta. Tietenkään ei voi sanoa, että ennen kaikki näyttelijät olivat tyytyväisiä saamaansa roolityyppiin ja tyytyivät osiinsa hiljaisesti. Varmasti jonkinasteista anarkiaa on ollut ilmassa aina. Ketä nämä tyypittelyt ovat sitten alun perin palvelleet?

Väitän, että tyypiroolitus vahvistaa näyttelijöiden lokeroimista, ja sitä kautta yritystä muotoilla jokaisesta johonkin lokeroon sopiva malli. Entä jos näyttelijä ei olekaan minkään tyyppin mukainen? Tekeekö se jo hänestä huonon näyttelijän, tai voiko se uran etenemisen, tai jopa käynnistymisen? Jotkut näyttelijät joutuvat taistelemaan tyypiroolitusta vastaan valikoimalla roolinsa tarkasti. Kovin monella kotimaisella näyttelijällä ei kuitenkaan ole tätä valikoimisen ylellisyyttä. Tyypiroolitus auttaa toki

esimerkiksi vierailevia ohjaajia saamaan varmasti hyviä tuloksia nopeasti ja vähällä vaivalla. Hän voi turvallisin mielin kiinnittää rooliin näyttelijän, joka on tunnettu siitä, että on aikaisemmin onnistunut hyvin samantyyppisissä rooleissa. Elsa Saision kirjassa *Katseen alaiset* (2005, 131) näyttelijä Saara Pakkasvirta kommentoi tyyppi-roolitusta näin:

Varsinkin vierailevat ohjaajat tekee usein roolijakonsa varman päälle. Hyvin harvat ohjaajat ottaa riskejä. Otanpa tähän rooliin näyttelijän, joka ei ole koskaan näytellyt sen tyyppisiä rooleja.

Siihen ohjaajien määrittelyyn ei saisi itse alistua. Saattaa jymähtää paikoilleen, jos ei taistele sitä määrittelyä vastaan, ja saa lopulta viistoista samanlaista roolia. Joku näyttelee nuorta, kaunista tyttöä nelkytvuotiaaksi asti, jonka jälkeen ohjaajat sanoo: "Avot, käytetty, ei päässyt vanhenemisensa yli".

Etenkin naisnäyttelijöitä tyyppittely on määrittänyt jo kauempaa. Jo 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä näyttelijättäriille oli lähes pakollista asettua johonkin tyyppiin, jonka sisällä rooleja toteuttaa. Vasta realismin rantauduttua Suomeen teattereissa hyväksyttiin roolittaminen, joka mahdollisti näyttelijän siviilipersonan ja roolin erottamisen. Siihen mennessä roolin ja näyttelijän samaistaminen oli ollut monen näyttelijän suosion edellytys (Suutela 2005, 16). 1800-luvun lopulla naisnäyttelijän oli mahdollista kulkea ns. ingenue- eli viattomista tyttörooleista luonneroolien kautta vanhojen naisten rooleihin, tosin roolityypin vaihtaminen kesken uran saattoi olla taloudellisesti kohtalokasta. Toki kukaan ei kyennyt tekemään ingenue -rooleja koko ikäänsä, mutta suurilla diivoilla oli keinosansa venyttää näiden roolien esittämisaikaansa hyvinkin pitkälle (Suutela 2005, 63–65).

Tyyppi-roolituksesta puhutaan myös termillä fakkiutuminen, joka tarkoittaa sitä, että näyttelijä valikoituu tiettyyn ns. fakkiin tekemään tietynlaisia rooleja. Nykykielessä tätä termiä käytetään yhä vähemmän, mutta kentällä on varmasti vielä näyttelijöitä, joille tämä termi tarkoittaa tiettyihin rooleihin jymähtämistä. Ainakin yksi haastattelemistani ammattinäyttelijöistä (AN2) käytti fakkiutumisen termiä vastauksissaan oma-aloitteisesti. Myös näyttelijä Nina Jääskeläinen (1/2012, 44) kirjoittaa Teatteri & Tanssi -lehden artikkelissa.

Teatterissa kuvittelemme olevamme fakkivapaampia, vaikka tosiasiaassa olemme oman näyttelijälaatumme vankeja. Näyttelijän perusolemus on melko pysyvä. Kaikki eivät voi näytellä kaikkia rooleja. Mutta omia ulottuvuuksiaan voi venyttää.

Tämä on mielenkiintoinen ajatus, jonka mukaisesti itsekkin hyvin pitkälti ajattelen. On siis eroa sillä, roolitetaanko sinut tyypillisesti ja annatko itse mahdollisuuksia erilaiseen roolittamiseen. Myös ajatus siitä, että kaikki eivät voi näytellä kaikkia rooleja on mielestäni tärkeää, sillä se veisi kiinnostavuuden teatterin katsomisesta, ja jollakin tasolla varmasti myös tekemisestä. Kaikilla on omat vahvuutensa, joiden käyttöönotto on suotavaa.

3.2 Luonneroolit

‘Luonnerooli’ ei ole yksiselitteinen termi, kuten ei ole myöskään ‘luonnenäyttelijä’. Minä ymmärrän nämä kaksi sanaa kuitenkin lähes toistensa synonyymeiksi. Usein kuulee sanottavan, että jokin rooli on kyseiselle näyttelijälle luonnerooli. Mitä se oikeastaan tarkoittaa? Onko luonnerooleja edes olemassa? Entä onko hyvä vai huono asia tehdä luonnerooleja? Harvoin kuulee kenenkään mainitsevan luonneroolista negatiivisessa mielessä. Yleisesti ottaen voi sen, että jonkin sanotaan olleen näyttelijälle luonnerooli, ottaa kehuna. Monet, etenkin ammattinäyttelijät, luonnehtivat itselleen tärkeitä tai erityisen onnistuneita rooleja luonnerooleiksi.

Luonnerooli on varmasti yhtä kaukaa juontuva termi kuin tyyppirooli, ja luonnenäyttelijän historiallisen määritelmän Hanna Suutela (2005, 63) tiivistää kirjassaan *Impyet – Näyttelijättäret Suomalaisen Teatterin palveluksessa* siihen, että heille oli yleensä kirjoitettu parhaat roolit. Luonnenäyttelijä oli siis keskeinen ja teosta kannatteleva tekijä. Suutela (2005, 65) myös viittaa luonnenäyttelijän termin pitävän sisällään paljon erityyppisiä tehtäviä komediallisista traagisiin rooleihin, eivätkä suinkaan kaikki, vaikka olivatkin luonnenäyttelijöitä, olleet kykeneväisiä toimimaan näissä kaikissa rooleissa.

Haastatteluissani luonneroolin termi osoittautui hankalaksi määrittää. Kysymyksen asettelu oli seuraavanlainen: Jos sinun pitäisi määritellä itsellesi luonnerooli, millainen se olisi? Pyysin myös vastaajia perustelemaan minkä takia heidän luonneroolinsa olisi juuri sellainen. Jokainen haastateltava ymmärsi termin omalla tavallaan ja omista lähtökohdistaan, ja pidinkin tärkeänä, että en haastatteluhetkellä syöttäisi heille omaa mielikuvaani, vaan antaisin heidän tuoda ilmi omansa. Keskustelua herätti lähinnä, tarkoittaako termi luonnerooli roolia, joka on mahdollisimman lähellä omaa luonnetta

vai kenties sellaista roolia, jonka näyttelijä on saanut elämäänsä niin aidon tuntuiseksi ja luontevaksi, että sitä voisi sanoa luonnerooliksi. Haastateltava AN2 näkee luonneroolin näin:

must se [luonneroolittaminen] vie sen näyttelijyyden pois siitä. Niinku et must sehän on just se tän työn semmonen niinku suola, et sä meet niinku jonku ihan muunlaisenkin nahkoihin. AN2.

Monet haastateltavistani muistuttavat, että rooli ei ole sama asia kuin oma luonne. Vaikka tulisikin ulkonäön perusteella roolitetuksi aina kiltteihin rooleihin, ei tarkoita sitä, että olisi itse luonteeltaan aina vaan kiltti ja persoonaton, jollaiseksi kiltteys usein koetaan. Haastattelemani näyttelijä AN3 sanoi joutuneensa jopa todistelemaan ohjaajalle eräessä produktiossa, että hän kykenee muuhunkin kuin kiltteyteen. Kukaan jatkuvasti pahiksia näyttelevä ei ole myöskään välttämättä itse luonteeltaan paha, kuten haastateltava AN1 tiivistää.

Kyselyyni vastanneista viidestä harrastajasta kaikki vastasivat kysymykseen luonneroolista ytimekkäästi. Neljästä vastanneesta kaksi mainitsi kysymyksen vaikeaksi, mutta hekin kykenivät silti määrittämään tiivistäen oman luonneroolinsa. Ammattilaisten kanssa termi herätti enemmän keskustelua siitä, mitä sillä oikeastaan ajetaan takaa. Näyttää siltä, että harrastajille luonnerooli on jotenkin suoraviivaisempi asia, joka usein on tullut otetuksi huomioon harrastajateattereiden roolituksissa. Ainakin minun vastaajani olivat hyvin tietoisia omasta luonneroolistaan, usea heistä oli nimenomaan sellaisia rooleja tehnytkin. Voiko siis myös olla, että se roolityyppi, jota on ajautunut tekemään paljon, mielletään helposti luonnerooliksi?

Glenn D. Wilson puolestaan määrittää kirjassaan *Esittävän taiteen psykologia* (1994, 54–55) osan omaa luonnettaan toteuttavista näyttelijöistä ns. persoonallisuustähdiksi, jotka turvautuvat omaan karismaansa ja toteuttavat usein omaa luonnettaan rooleissaan. Tällaisia persoonallisuustähtiä olivat Wilsonin mukaan ainakin maailmantähdet John Wayne ja Marilyn Monroe. Kukaan haastateltavistani ei kuitenkaan tunnustanut kuuluvansa tähän ryhmään, eikä sitä missään haastattelun vaiheessa oikeastaan sivuttukaan. Diderot taas toisaalta kirjoittaa *Näyttelijän paradoksissa*, että suuren näyttelijän tulisi kyetä esittämään kaikenlaisia rooleja ja

luonteita, siksi, että Diderot'n mielestä näyttelijällä itsellään ei ole usein lainkaan luonnetta (Diderot 1830/1987, 24, 45).

4 Teatteri ei ole demokratia

Haastatellessani ammattinäyttelijöitä tuli pariinkin kertaan vahvasti esille, kaksi kertaa jopa täysin samoin sanoin (AN1, AM1), että teatteri ei ole demokratia. Tällä haastateltava tarkoitti sitä, että teatterissa työtehtävät eivät jakaudu demokraattisesti ja tasaisesti niin, että kaikki saisivat tehdä kaikkea haluamaansa. Kaikkien haastattemieni ammattilaisten puheesta kuitenkin kuului selvästi läpi ajatus siitä, että ammattilaiset ovat ymmärtäneet että kuten elämässä, myöskään teatterissa onnen lahjat eivät mene tasan, eivätkä kaikki voi saada tehdä pääroolia. Usein tuli puheeksi myös sellainen seikka, että kaikilla ei myöskään varmasti ole päärooliin tarvittavaa kantokykyä. Tästä seikasta olen haastateltavieni kanssa pitkälti samaa mieltä, sillä harvoin etenkin päärooleja havittelevat harrastajanäyttelijät ymmärtävät, minkälaisen vastuun pääroolin saaminen tuo mukanaan. Kyse ei ole vain valokeilassa paistattelemisesta, vaan koko draaman kannattelusta, ja se vaatii mielestäni näyttelijältä jo tietynlaista asennoitumista ja luonnetta.

4.1 Pääroolit

In the past, leading actor was one who had a lot of experience, was the head of the cast, and had the largest or most important role in the show.

Näin tiivistää Katherine Mayfield pääroolin määritelmän kirjassaan *Smart actors, foolish choices* (Mayfield 1996, 59). Hänen määritelmänsä mukaan siis pääroolin tekijällä tulee olla takanaan paljon kokemusta. Mayfield jatkaa aiheesta sanomalla, että pääroolia miehitettäessä näyttelijältä odotetaan itseluottamusta ja johtajalle ominaista vetovoimaa. (Mayfield 1996, 59.) Mayfield varoittaa vielä, että jos yrittää näyttelijänä väkisin tunkea itseään tähän kategoriaan uransa alussa, saattaa heikentää mahdollisuuksiaan saada tulevaisuudessa päärooleja.

Ymmärrän Mayfieldin ajatuksen itsensä ujuttamisesta johonkin muottiin väkisin, mutta itse en henkilökohtaisesti rajoittaisi pääroolin tekemisen mahdollisuuksia siihen, että

takana tulisi olla pitkä ura, sillä työuran pituus ei vielä välttämättä ole taekantokyvyn omaamisesta. Ja jonkun näyttelijän pääroolipotentiaali saattaa ilmetä jo varhaisvaiheessa, jos sille ollaan avoimia ja annetaan mahdollisuus.

Kysyin kaikilta haastattelemiltani ammattilaisilta ovatko heidän mielestään pääroolihenkilöt sellaisia, jotka vaativat tekijältään tietynlaisia ominaisuuksia. Kaikilla oli luonnollisestikin oma näkökulmansa ja katsantokantansa aiheeseen, mutta yhteneväistä oli mielipide siitä, että pääroolin tekemiseen tarvitaan jonkinlaisia ominaisuuksia, joita ei välttämättä kaikissa ihmisissä ole. Joitakin ominaisuuksia voi toki kehittää, mutta esimerkiksi lahjakkuus on mielestäni asia, jota ei voi opetella tai opettaa. Lähes kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että pääroolin tekeminen vaatii kannattelukykyä ja ymmärrystä siitä minkälaista taakkaa kantaa harteillaan. Pääroolit määritellään yleisesti rooleiksi, jotka kannattelevat ja vievät draamaa eteenpäin. Päärooli on usein draaman tapahtumien keskiössä näkökulmahenkilönä, ja tapahtumat koetaan hänen kauttaan.

Haastattelemieni ammattilaisten mielestä kaikilla pitäisi olla harrastajateatterissa mahdollisuus kokeilla pääroolia, etenkin jos ei ole taloudellista onnistumisen tai suorittamisen tarvetta. Myös koulun merkitystä pääroolikokeilussa korostettiin, eli näyttelijäopiskelijalla tulisi olla koulutuksensa aikana mahdollisuus kokeilla mahdollisimman montaa erilaista roolityyppiä. AN2 tiivistää koulun merkityksen roolien harjoittelussa näin:

Must koulussa tommoset pitäis saada tehdä. Koulussa ja koulutustilanteessa must pitää. Mut et on se vaan niin et, ei se kaikille, kaikki ei kann. Ja sit jos yritetään saada paras mahdollinen esitys ni ei sille mitää voi et toiset on vaa parempii ja toiset ei.

AN2

Myös Eeva-Kaarina Volanen jakoi roolit esittäjän tyypille vieraasti toimiessaan opettajana Teatterikorkeakoulussa. Volanen perusteli menettelyään sillä, että on tärkeää oppia tekemään itselle vieraita rooleja epäonnistumisen uhallakin. (Nieminen 1985, 185.)

Samoin kuin Volanen, myös näyttelijä Minna Puolanto (2005, 12) peräänkuuluttaa roolien kierrättämistä kouluaihana omassa opinnäytetyössään. Hän kertoo itsesäälin ja

kateuden tunteista sen suhteen, että kurssikaverit pääsivät tekemään isompia rooleja ja harjoittelemaan enemmän. Tämä kertoo siitä, että tarve kokeilemiseen on suuri, ja kouluaikana kokeileminen on vielä turvallista eikä uhkaa työllistymistä.

Omastakin mielestäni on pedagogisesti oikein kierrättää rooleja ja antaa kaikille mahdollisuus kokeilla monen kokoisia rooleja. Tämä siksi, että moni voi päällepäin olla arka ja syrjään vetäytyvä, eikä häntä pitäisi sen perusteella määritellä sopimattomaksi kantamaan päärooleja. Mutta kun on kyseessä kokonainen esitys, täytyy mielestäni ottaa huomioon kantokyky ja haasteen suuruus kunkin näyttelijän kohdalla. Kuten sanottua, täytyy kyetä näkemään kunkin kapasiteetti. Ja pakan sekoittaminenkin on aina hyväksi, jotta näyttelijä oppii tunnistamaan oman kapasiteettinsa turvallisen tyyppin ulkopuolella.

Eräs haastattelemanani ammattinäyttelijä kommentoi etenkin nuorten kohdalla tapahtuvaa arvioimista seuraavalla tavalla:

--ihminenhän on kehitysvaiheessaan varsinkin just kouluaikoina tai sen jälkeen, et sitä löytyy sitten ominaisuuksia, kehittyy koko ajan, että tavallaan se on vähän väärin tuomitakin jotakuta että toi on nyt niinku rikkaroolien ihminen. Et mä en ainakaan mielelläni sano kenellekään tai kenestäkään et hänestä ei oo, koska musta on itsestäni sanottu tosi pahasti silloin kun mä olin nuori, et tota sinä et ole näyttelijä tai jotkut sillee niinku tuominnu tosi ilkeesti.

--

mä aattelin, et mä en ainakaan ikinä sano kenellekään nuorelle ihmiselle, että sinusta ei ole tai sä oot semmonen. Jotenkin et mielummin sit kannustaa ihmisiä. AN1.

Useat haastateltavistani olivat sitä mieltä, että myös ammattilaisen tulisi saada tehdä päärooli jossakin kohtaa uraansa, kokeilla siipiään ja pohjelihaksiaan, kuten haastateltava AM1 asian ilmaisee.

Pia Houni lainaa kirjassaan *Näyttelijäidentiteetti* (2000, 43) taidepsykologi Müller-Freienfelsiä, joka on tiivistänyt tämän pääroolien ja sivuroolien tekemisen dilemman niin, että keskinkertaiset näyttelijät esittävät kaikenlaisia rooleja ja suuri näyttelijä esittää vain omia roolejaan eli rooleja, jotka sopivat hänelle. Eli pohjimmiltaan suuri näyttelijä aina esittää myös itseään. Haastattelemistani ammattinäyttelijöistä kukaan ei ainakaan lähestynyt tällaista näkökulmaa tai allekirjoittanut sitä omalla kohdallaan, päinvastoin, ainakin näyttelijä AM1 oli vahvasti sitä mieltä, että näyttelijän tulee

omaksua kaikki roolit, sopivat ne sitten hänelle tai eivät. Myös AN1 sanoo, että näyttelijä lähtee aina hakemaan itsestään samaansa rooliin tarvittavia asioita.

et jos näyttelijä saa jonku roolin niin se rupee hakemaan itsestään niitä asioita, koska itsestään ne kuitenkin aina haetaan, et oli rooli mikä hyvänsä. -- et tavallaan siitä täytyy omalla luonteellaan sitte niinkun täyttää se rooli. AN1.

Tämä on käsitys, jonka olen huomannut myös omien roolitöideni kohdalla, ja pidän sitä tärkeänä. Mitään roolityötä ei kuitenkaan voi erottaa täysin itsestään, koska näyttelijä on aina itse kaiken työnsä instrumentti. Tai sitten tällaiseen erottamiseen vaaditaan jo jotakin transsin tai hypnoosin kaltaista irtautumista. Wilson kutsuu tätä tilaa hyvänlaatuiseksi riivattuna olemisen erkaantumistilaksi (Wilson 1994, 37).

4.2 Taiteen perusopetuksen merkitys

Ymmärrän ja allekirjoitan ammattilaisten kommentin teatterista ja sen epädemokraattisista ominaisuuksista. Siellä roolien kierrättäminen ja kokeilu ei ole mahdollista rajallisen harjoitusmäärän vuoksi. Ei ole mahdollista prosessointiin samalla tavalla kuin harrastajateattereissa. Syy tähän, joka on hyvä ottaa huomioon, on Maaria Rantasenkin omassa tutkimustyössään esille nostama seikka, että teatterialan organisaatiot ovat tulosvastuullisia, byrokratisoituneita yrityksiä, jotka ovat pitkälti riippuvaisia valtion ja kuntien tuesta (Rantanen 2006, 59). Tämä tarkoittaa sitä, että tulosta täytyy tehdä yhä nopeammin, ensi-iltoja täytyy tuottaa rivakkaan tahtiin eikä prosessoinnille jää aikaa. Tämän vuoksi asenteiden muuttaminen taiteen perusopetuksessa on minun näkemykseni mukaan elintärkeää. Tällä tarkoitan sitä, että on ennen kaikkea painotettava yhteistyön ja toimivan ryhmän merkitystä teatterityössä. On toki selvää, että vaikuttamalla perusopetukseen ja harrastajiin, ei vielä vaikuteta suoraan ammattiteattereiden järjestelmiin, eikä niihin välttämättä tarvitsekaan vaikuttaa. En tässä puutu ammattiteattereiden ja laitosten toimintamenetelmiin, sillä ne ovat aivan oma lukunsa.

Ryhmätyön toimivuus on se ajatus, jonka itsekin haluaisin harrastajille, ja miksei ammattilaisillekin, tuoda. Sen toteutumiseksi draamaopetus tulisi aloittaa suomalaisissa peruskouluissa jo varhain kiinteänä osana opetussuunnitelmaa. Kuten kansanedustaja Jani Toivola nettipuheenvuorossaan (Uusi Suomi, puheenvuoro 8.3.2012) kirjoittaa, on

tärkeää opettaa lapsille jo varhain vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja sen ohessa omien vahvuuksien tunnistamista ja kehittämistä. Sen pitäisi olla kouluissa yhtä kiinteänä osana lukujärjestystä kuin muidenkin oppiaineiden. Ensiarvoisen tärkeää olisi kääntää draamaopetuksen avulla katseet yksilösuorituksesta toimivaan ja toisia kunnioittavaan ryhmätyöskentelyyn, josta teatterityössäkin on lopulta kyse.

On tärkeää opettaa harrastajat arvostamaan kaikkia roolimuotoja ja ymmärtämään ettei päärooli ole itseisarvo ja, että päärooli tuo mukanaan hurjasti vastuuta, jota pitää kunnioittaa ja joka pitää kyetä kantamaan. Ainakin itse olisin harrastajaurani alkuvaiheissa arvostanut tämän kaltaista oppituntia. Minunkin harrastajateatterissani on laskettu roolin tärkeys repliikkimäärän ja kohtauksien mukaan. On kuitenkin hyvä muistaa, että hyvä palaute usein kompensoi roolin koon merkitystä näyttelijälle (Rantanen 2006, 68). On siis tärkeää tehdä pienikin rooli huolella, vaikka usein näyttelijät itse arvioivat työn arvostuksen liittyvän roolin suuruuteen (Rantanen 2006, 76).

Sivurooleissa pääsee oman kokemukseni mukaan tekemään vapaammin ja innovatiivisemmin omaa työtään, on enemmän liikkumatilaa, eikä ohjaajakaan aina kiinnitä niin tarkkoja huomioita kuin päärooleihin. Tämä voi toki olla myös negatiivinen asia. Etenkin jos sattuu olemaan sen tyyppinen näyttelijä, että kokee kovasti tarvetta ohjaajan opastukselle. Sivuroolit pitävät myös draamaa elossa ja liikkeessä siinä missä päärooli kannattelee sitä. Päärooli ei voisi kuitenkaan kantaa koko teosta yksin, joten muut eivät ole yhdentekeviä vaan heidän panostaan tarvitaan. Kuten Teatterikorkeakoulussa näyttelijäntyön professorina toimiva Kati Outinen sanoo Teatteri & Tanssi -lehden artikkelissa (Timonen 2012, 24): ”Roolin koko ja yksilösuoritus eivät ratkaise, vaan se, miten jokainen osallistuu yhteisen maalin saavuttamiseen.” Olin mielissäni huomattessani artikkelissa myös sen seikan, että Outinen mainitsee Teatterikorkeakoulussa painotettavan erityisesti ensemble ajattelua.

Samalla kun harrastajia valmennetaan yhteistyöhön, tulisi heitä opettaa siihen, että tällä alalla asiat eivät mene tasan. Täytyy oppia ottamaan vastaan pettymyksiä ja tunnistaa omat vahvuutensa ja työstää niin vahvuuksiaan kuin heikkouksiaankin, jotta tulisi luotetuksi isompiin tehtäviin. Ja kuten usein kuulee sanottavan: tee pieni rooli hyvin ja mieleenpainuvasti, niin saat varmasti isompia tehtäviä. Eräs haastattelemani

miespuolinen ammattinäyttelijä tiivistää oman näkemyksensä pääroolien lankeamisesta näin:

Yleensä sitten vanhemmiten uran karttuessa, kokemuksen karttuessa niin niitä päärooli-ihmisiä syntyy. Joistain ei koskaan tule päärooli-ihmisiä, jotkut on ikuisesti jossain pienissä rooleissa, johtuen jostain, se on mysteeri. Kyllä se usein näkyy siinä, että kuinka vakavasti sä työs teet harjoituksissa, kuinka hyvää jälkeä sä saat aikaan. Se usein palkitsee isomman roolin. Jos tekee vasemmalla kädellä eikä jaksa olla niin innostunut tai työryhmää ruokkiva niin saattaa olla että jää ikuisesti sitte aina sinne sivuun. Ne on vaikeit kysymyksiä. AM1.

Tulkitsen tämän niin, että kotimaiset näyttelijät luottavat siihen, että hyvin tehty työ palkitsee tekijänsä jatkossa. Tämä kertoo korkeasta työmoraalista, ja myös siitä, että kukaan ei voi olla lähtökohtaisesti täydellinen tai valmis kaikkiin roolityyppeihin. Yksilölle tulee antaa aikaa ja mahdollisuuksia kehittyä.

4.3 Onko harrastaja- ja ammattiteattereiden rinnastaminen tarpeellista?

Olen aikaisemmissa kappaleissa tarkastellut harrastaja- ja ammattiteattereita asettamalla niitä rinnakkain. Teattereiden demokratiaan ja sen toteutumiseen tai toteutumatta jäämiseen ei varmasti ole tyhjentävää vastausta. Tutkijana voin vain keskustella haastateltavien kanssa ja kartoittaa sillä tavalla heidän mielipiteitään aiheesta. Fakta on kuitenkin se, että laitosten rakenteita ei ole helppoa muuttaa, mutta työn arvostukseen voi vaikuttaa, kun lähtee työstämään muutosta harrastajateatteripohjalta. Vaikka kaikki harrastajat eivät tähtäisikään ammattilaisuuteen, on tämä työ mielestäni merkityksellistä.

Fakta on myös se, että harrastaja- ja ammattiteatterit eivät toimi, eikä niiden tulekaan toimia, samoin perustein. Siksi niiden rinnastaminen on käytännössä lähes tarpeetonta. Harrastajateattereissa prosesseille ja roolittamiselle tulee olla aikaa. Sen ei tule perustua intuition tai ensivaikutelmiin. Harrastaja- ja ammattiteattereilla on eri toimintaperusteet: ammattiteatteri palvelee yleisöä ja tarjoaa monipuolista ohjelmistoa, kun taas harrastajateatterin tulisi mielestäni tarjota onnistumisen kokemuksia jäsenilleen eikä ensisijaisesti taide-elämystä katsojille. Jos taide-elämys jonkin prosessin myötä syntyy, niin hyvä. Mutta kuten haastateltavani AN1 asian tiivistää, harrastajatoiminnassa tulisi olla kyse yhdessä tekemisestä ja yhteistoiminnan ilosta. Näin minäkin ajattelen ainakin tällä hetkellä. Ammattiteattereissa ei voida terapioida ja

silitellä, siellä ollaan töissä. On hyvä muistaa, että harrastajateatterissa ei olla. Harrastajateatteri-termin tulisi jo kertoa jotakin toiminnan luonteesta. Harrastuksen tulisi lähtökohtaisesti olla positiivinen kokemus. Ei kai kukaan mitään ikävää halua harrastaa.

Valitettavan usein olen oman harrastajaurani aikana törmännyt mielipiteisiin, että minä haluan sitten ison roolin, jossa on paljon tekstiä. Henkilökohtaisesti minua surettaa harrastajien yliolkainen suhtautuminen pieniin rooleihin ja niiden merkityksellisyyteen. Tietenkin myös ammattilaiset joutuvat varmasti joskus perustelemaan itselleen, miksi tekevät aina ns. pieniä rooleja. Omat kokemukseni niistä, mitä jotkut voisivat sanoa pieniksi rooleiksi, ovat kaikki erityisen hyviä. Itse asiassa olen kokenut jotkut parhaista hetkistäni näyttämöllä pienissä, jopa mykkärooleissa. Olen kokenut, että hiljaisemmissa sivurooleissa on vapautta elää isommin roolihahmon omaa sisäistä maailmaa ja ajan kanssa pohtia ja perustella itselleen sitä, miksi tämä hahmo on tässä kyseisessä tilanteessa. Pienessä roolissa on paljon vähemmän aikaa luoda hyvä vaikutelma, joten kaikki vähätkin repliikit tulee käyttää huolellisesti hyväksi. Ja mielestäni näyttelijän on tärkeää muistaa, että luultavasti hänet on jostakin painavasta syystä haluttu tähän rooliin. Ei pidä siis aliarvioida annetun luottamuksen määrää pienemmissäkään rooleissa.

Mielestäni etenkin ammattiteattereiden ei tarvitse edes pyrkiä olemaan demokraattisia. Toki sielläkään ei voi olla kaikissa näytelmissä samat naamat päärooleissa, mutta toisaalta niiden naamojen perässä yleisö usein tulee. Eivät ne näyttelijät turhaan kannata pääroolinäyttelijän viittaa, se on työllä ansaittu. Mielestäni kiinnityksellä oleville näyttelijöille pitäisi kuitenkin tarjota erilaisia ja kerta toisensa jälkeen uudella tavalla haastavia työtehtäviä. Kuten erään haastatteleman naisnäyttelijän (AN3) kanssa oli puhetta, jos käy välillä oman mukavuusalueensa ulkopuolella tekemässä roolia, on taas raikkaampaa siirtyä takaisin oman tyyppinsä turviin. Ei pidä ihan jymähtää tuttuihin kaavoihin.

5 Omaan tyyppiin kasvaminen

Tutkimusta aloittaessani olin sitä mieltä, että suurta osaa maamme harrastajateattereita ja ammattilaitoksia hallitsee tyyppiroolittaminen. Pidin sitä negatiivisena asiana ja jonakin, jota vastaan täytyy taistella. Tämä siksi, että koin nähneeni paljon sellaisia teoksia, joissa roolittaminen oli mielestäni tehty turvallisesti ja asiaan paneutumatta, luottaen vain vanhoihin tuttuihin kaavoihin ja tyyppeihin. Luonnollisestikaan haastatteluni ja kyselyni eivät anna tyhjentävää vastausta siitä onko tilanne todella tämä, mutta niiden kautta oma katsantokantani avartui huomattavasti, sillä ymmärsin, että omat ennakkoluuloni asian suhteen olivat hyvin mustavalkoisia. Ehkä tyyppittely ei olekaan vain pahasta.

5.1 Tyytyväisyys omaan tyyppiin

Kaikki haastatteleman ja kyselyyni vastanneet tuntuivat olevan tyytyväisiä siihen tyyppiin, joka heille oli luontevimmaksi osoitettu. Tämä sai minut miettimään, onko tyyppiroolitusta vastaan taisteleminen sittenkään tarkoituksenmukaista? Sekä harrastajat että ammattilaiset tuntuivat olevan avoimia sen suhteen, että tässä minä olen hyvä ja tätä minä tulen tekemään. Tämä on mielestäni kiinnostava seikka, sillä omat ennakkoluuloni ja ennakkokäsitykseni viittasivat siihen suuntaan, että tyyppiroolitukseen ollaan kautta kentän tyytymättömiä. Olen siis positiivisesti yllättynyt, että asian laita ei olekaan niin. Tyyppiroolittaminen on selvästi luotu jotakin tarkoitusta ja tarvetta palvelemaan, ja näyttelijät ovat ymmärtäneet sen tarkoituksen. Toki kaikkiin rooleihin ei voi olla absoluuttisen tyytyväinen, mutta lähes kaikista saamistani ammattilaisten vastauksista pystyi kuulemaan tyytyväisyyden sen seikan suhteen, että saa tehdä töitä. Pääasia on, että saa rooleja. Niistä pitää kyetä tekemään itselleen erilaisia, vaikka ne ulospäin vaikuttaisivat siltä samalta tyypiltä, jota on takonut jo vuosikausia. Kaikista rooleista tyytyväisyys huokuu mielestäni ainakin seuraavasta AM1:n kommentista:

-- mä en itse asias oo joutunu sellaseen tilanteeseen, et mä oisin joutunu niinkun menemään kolmanteen kerrokseen puhumaan, että miks taas tämmönen rooli. Ei oo tullu semmost tilannetta, joka on hyvä, koska se on kiva et on saanu tehdä kauheen laidasta laitaan. AM1.

Kaikki haastateltavani tunnistivat tyyppi-roolituksen käsitteen eivätkä pitäneet sitä aivan kammottavana asiana, ja kaikki yhdeksän vastaajaani ovat ennen kaikkea tyytyväisiä omalla tontillaan. Tai jos eivät tyytyväisiä, niin ainakin hyväksyvät asian. Katsojan näkökulmasta saattaa jonkun näyttelijän kohdalla tuntua siltä, että tuohan tekee aina tuota samaa roolia, mutta yllättäen tämä näyttelijä onkin itse sitä mieltä, että on tehnyt rooleja aivan laidasta laitaan. Ja hänhän sen parhaiten itse tietää, näyttäytyy se ulospäin miten hyvänsä. Mielestäni tämä on hyvä jokaisen muistaa ennen kuin lähtee säälittelemään näyttelijää jymähtämisestä. Kaikki haastattelemani ammattilaiset tunnistivat jymähtämisen, ja myönsivät, että sitä tapahtuu, mutta ei juuri heille. Tai sitten he eivät kutsu samantyyppisiä rooleja omalla kohdallaan jymähtämiseksi. Tässäkin positiivisuus yllätti minut: se minkä monet katsovat ulkoapäin jymähtämiseksi saattaa näyttelijän omasta mielestä olla luottamuksen osoitus siitä, että hän on hyvä ja luonteva tietynlaisessa roolissa. Että hänen luotetaan tekevän tämän tyyppiset roolit hyvin.

Tässä on ehkä itsellenikin asenteenmuutoksen paikka positiivisempaan suuntaan. Sanon aina, että minulle lankeavat ne kohtalokkaiden ja dramaattisten naisten roolit, mutta entäpä jos katsoisinkin asiaa siltä kantilta, että ehkä ne roolit lankeavat minulle hyvästä syystä. Että ehkä minä kykenenkin täyttämään ne. Ja sen sijaan, että pysähtyisi murehtimaan, miksi minä teen aina tätä, voisikin näyttelijänä keskittyä miettimään, miten saisin tehtyä tämän uudella ja tuoreella tavalla.

Eräs haastattelemani ammattinäyttelijä luonnehti tätä tilannetta niin, että tyypilliseen rooliin saa myös itselleen haastavammaksi, kun siihen uskaltaa mennä syvemmälle (AN3). Omiin rooleihin kasvamisesta ja omien ulottuvuuksien ymmärtämisestä kertoo myös näyttelijä Elina Hurme (Saisio 2005, 103) sanoessaan, että erään roolin kohdalla hän tunsu vasta myöhemmin roolin olevan sittenkin hänen ja että hänessä täytyy kuitenkin olla jotakin erityistä, kun on tämän roolin saanut. Voin allekirjoittaa Hurmeen mielipiteen, kun hän sanoo, ettei se voi olla kuka tahansa, joka sen roolin näyttelee. Väitän, että tämä on olennainen ajattelutapa siinä miten suhtautuu omiin rooleihinsa.

Minusta on hienoa, että asenne tyyppi-rooleja kohtaan on tällainen. Kyselyiden perusteella kaikki viisi harrastajaa osasivat ytimekkäästi ja varman oloisesti määritellä

oman tyyppinsä, kaksi viidestä mainitsi saaneensa tehdä paljon ja laajasti erilaisia rooleja. Samoin haastattelemistani neljästä ammattilaisesta kolme mainitsee ensin tehneensä rooleja laidasta laitaan, jonka jälkeen he kuitenkin kiteyttivät itselleen tyyppillisimmän roolin. Ammattilaisista ainoastaan yksi sanoi tehneensä lähinnä vain tietyn tyyppisiä rooleja.

5.2 Tyypittelyn tarpeellisuus

Aloitin kaikki haastattelut kysymällä minkä tyyppisiä rooleja haastateltava on tehnyt. Olin tyytyväinen siihen, että harrastajat ymmärsivät tyyppi-roolin käsitteen ilman selventäviä kysymyksiä. He myös tunnistivat selvästi oman tyyppinsä ja osasivat ilmaista sen. He selvästi ymmärtävät mistä tyyppi-roolittamisessa on kyse. Onko tyypittely tuttua ehkä arkielämässä? Itseä on luultavasti totuttu luonnehtimaan muille, että tällainen minä aina olen. Ollaan esimerkiksi tyyppisiä jousimiehiä tai tyyppisiä hämäläisiä.

Tunnistaminen on mielestäni hyvä, ja se on myös askel kohti muutosta, jos sellaista todella tarvitaan. Tai ainakin se on askel kohti tiedostamista jos muutos ei ole tarpeellinen. Arkielämän tyypittämisen voi linkittää mielestäni jatkuvaan identiteetin rakentamiseen, josta on tullut nykypäivän ihmiselle elämänprojekti (Houni 2000, 18). Tulemme jokapäiväisessä elämässämme jatkuvasti arvioiduksi joidenkin meille ominaisten piirteiden perusteella, pidimme siitä tai emme. Houni nostaa myös esille kysymyksen, sisältyykö jokaiseen yksilöön tämän kautta siis useampi identiteetti (Houni 2000, 27).

Tämä on kiinnostavaa näyttelijän ja roolien kannalta, ja on siis täysin luonnollista, että tämä tyypittely on vallalla myös näyttelijäntyössä, jonka on kuitenkin usein tarkoitus tuoda näkyväksi elävää elämää. Mayfield (1996, 53) varoittaa kuitenkin myös sen suuntaisesta ajattelusta, että jos näkee itsensä vahvasti jonkin tyyppin edustajana, on vaarana se, että samaa tyyppiä edustavia näyttelijöitä on aina olemassa roppakaupalla. Tyypittämällä itseään jyrkästi saattaa siis myös kaventaa omia työllistymismahdollisuuksiaan.

Monelle haastateltavistani oma tyyppi on ollut pitkään selviö. Ehkä jopa alusta asti, mikä se alku sitten kullekin on ollut. Tyyppi osoitetaan näyttelijälle jo varhaisessa

vaiheessa, että tuo toimii, pidä siitä kiinni. Teatteri-ilmaisun ohjaajana on hyvä ymmärtää, että tyypittely voi olla luottamuksen osoitus, mutta joskus on myös hyvä haastaa näyttelijä oman tyyppinsä ulkopuolelle tai tarjota haasteita sen oman tyyppin sisällä.

Mielipiteitä tyyppirolittamisesta on varmaan kuitenkin ihan yhtä paljon kuin työtä tekeviä ja harrastavia näyttelijöitä. Minä olin kuitenkin iloinen huomattessani miten erilaisia tyyppisiä kyselyyni vastanneet harrastajat kertovat olevansa. Viiden vastaajan joukossa on niin komedienne, vahvojen naisten tulkitsija, sivuroolien tekijä kuin perinteinen suomalainen mieskin. Nämä ovat siis haastattelemieni harrastajien omia määritelmiä tekemistään rooleista ja omista vahvuusalueistaan.

Näyttelijä Seela Sella (Saisio 2005, 141) kertoo määrittelevänsä itsensä ennakkoon ennen kuin muut ehtivät sanoa mitään. Hän kertoo itsensä määrittämisen ja asettamisen valmiiksi johonkin ryhmään olevan turvakeino sitä vastaan, että ei anna muiden määritellä itseään liikaa. Näin näyttelijä ainakin tunnistaa oman tyyppinsä eikä anna muiden tuhoisasti syöttää itselleen mielikuvia itsestään. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, että ei jää myöskään omien määritelmiensä vangiksi ja sillä tavoin estä itseään tekemästä muunlaisia rooleja kuin on itse määritellyt sopivaksi. Oman tyyppin ymmärtämisen tulee siis toimia moneen suuntaan. Samalla kun sinun tulee tunnistaa tyyppisi, tulee sinun myös aktiivisesti pyrkiä pitämään se tuoreena ja uutena ja mahdollisesti esittelemään itsestäsi myös uusia, odottamattomia puolia. Ja kaiken tämän päälle vielä arvostaa sinulle langennutta tyyppiä. Tämä ei varmasti ole helppoa.

6 Ulkonäkö

Ison alueen kyselyistäni ja haastatteluistani kattoi kysymys näyttelijästä ja ulkonäön merkityksestä roolien suhteen. Tämä on noussut minulle tärkeäksi kysymykseksi jo kauan aikaa sitten, sillä katson itse eksoottisen ulkonäköni määrittäneen paljon niitä rooleja, joita olen saanut. On myös ollut hyvin vapauttavaa tulla luotetuksi sellaiseen rooliin, johon ei ulkoisilta olemuksiltaan ensi arviolta sovi. Saisio (2005, 9) sanoo ulkonäön vaikuttavan siihen, millä tavalla ihminen määrittelee itsensä. Hänen mukaansa ihminen myös antaa ympäristölleen jatkuvasti vihjeitä siitä, miten haluaisi

ihmisten häntä katsovan. Jokainen näyttelijä ansaitsee myös epätyypillisiä roolikokemuksia, jotta hän ei tulisi arvioiduksi vain ulkomuotonsa vuoksi. On tekstejä, joihin tietynlainen ulkonäkö olennaisesti kuuluu, eikä niitä vastaan tarvitse lähteäkään sotimaan. Usein käsikirjoittajalla on joku vahva peruste sille, että hän on kirjoittanut roolihahmostaan juuri tietyn näköisen (Saisio 2005, 9).

6.1 Ammatillaiset ja ulkonäkö

Kaikki neljä haastattelemaani ammattinäyttelijää kertovat ulkonäkönsä tai fyysisten ominaisuuksiensa vaikuttaneen siihen, millaisia rooleja he ovat saaneet. Minä ymmärsin heidän kertomuksistaan kuitenkin tämän voittopuolisesti positiiviseksi asiaksi. Kukaan ei siis kertonut tullessaan negatiivisesti huomioiduksi roolitustilanteessa ulkonäkönsä vuoksi. Ulkonäköön pätee varmasti sama kuin omaan roolityyppiin: se tulee hyväksyä voidakseen tehdä töitä. Ja ulkonäölleen ei mitään mahda; hyvä maskeerauskin voi muuttaa ihmistä vain tiettyihin rajoihin asti.

Näyttelijä AN3 kertoo omiin rooleihinsa vaikuttaneen vahvasti sen, että hän on pienikokoinen ja jokseenkin lapsellisen näköinen. Tämä on johtanut siihen, että hän on tehnyt itseään nuorempien rooleja aina. Jo 16 vuotta sitten hän teki nuorten naisten rooleja ja on samojen roolien äärellä edelleen. Hän ei kuitenkaan pidä pelottavana asiana sitä, kuinka pitkälle lapsenkasvoinen ulkonäkö voi vielä kantaa ja missä vaiheessa roolit loppuvat. Myös näyttelijä AN2 kertoo pienen kokonsa ja tanssitaustansa vaikuttaneen siihen, että hän on tehnyt lähinnä teini- ja nuorisorooleja.

Haastateltava AN1 toi esille mielenkiintoisen pointin, joka on varmasti vaikuttanut myös siihen minkä takia minä en ole koskaan tehnyt prinsessan tai viattoman tytön rooleja. Hän sanoo tummuutensa, eikä tässä tapauksessa välttämättä hiusten värin vaan yleisesti tummuutensa vaikuttaneen siihen, millaisia rooleja on saanut. Arkkityyppisesti tummat naiset koetaan paheellisiksi ja vaaleat viattomiksi (AN1). AN1 toi esille esimerkin Suomi-filmeistä ja Ansa Ikosesta, joka edustaa hyvin vahvasti viatonta vaaleaa tyyppiä. AN1 siis kokee oman tummuutensa vaikuttaneen vahvasti siihen, että hän on saanut ns. paheellisten naisten rooleja. Sama näyttelijä toi myös esille, että perinteinen kaunis-ruma-erottelu ei ole niinkään vallalla teatterissa, vaan painoarvoa on enemmän sillä, jos on kovin erikoisen näköinen. Persoonallisen näköinen näyttelijä

tulee mahdollisesti roolitetuksi tietynlaisiin rooleihin riippumatta siitä, minkälainen on todellisuudessa luonteeltaan.

Itsekin tunnistan persoonallisen näköisenä ihmisenä sen, että en vain yksinkertaisesti taipuisi tietynlaisiin rooleihin. Olen sukujuurieni vuoksi hyvin eksoottisen näköinen ja koen, että se määrittää minua. Olen kuitenkin huomannut, että määrittäminen lähtee pitkälti itsestä, ja on aika paljon myös omissa käsissä, antaako ulkoisten ominaisuuksiensa vaikuttaa. Näyttelijän identiteetti rakentuu kuitenkin töiden, taitojen ja oman itsen yhdistelmän kautta. Näyttelemineen on elämäntapa jossa jatkuvasti peilataan omaa kokemusta ja itseä, muita ihmisiä, ja ympäristöä. Työhön liittyy jatkuva toisten identiteetin omaksuminen ja esittäminen, joten ei pidä jäädä liiaksi kiinni vain oman itsen määrittämiseen. (Rantanen 2006, 56 ; Houni 2000, 13.)

Myös miespuolisia näyttelijöitä edustava haastateltavani AM1 mainitsee saaneensa rooleja pitkälti sen perusteella, että hän on omien sanojensa mukaan "baby face". Tämä on hänen kohdallaan johtanut pääasiassa nuorten miesten ja ensirakastajien rooleihin, ja estänyt jossakin määrin saamasta ns. rankkoja rooleja. Hän on kuitenkin myös kiitollinen siitä, että työnantajat ovat nähneet myös baby facen taakse ja antaneet hänelle mahdollisuuden muunkinlaisiin rooleihin.

Kysyin haastateltaviltani myös sitä, ovatko he kokeneet paineita olla esimerkiksi kauniita jonkin roolin takia. Tämä kysymys heräsi minulle lukiessani Elsa Saision kirjaa *Katseen alaiset*, jossa hyvin moni näyttelijätär mainitsee jossain kohtaa uraansa kokeneensa kauneuspaineita. Haastatteluaineiston perusteella näytti selvältä, että mies- ja naisnäyttelijöillä koetaan olevan erilaiset paineet. Siinä missä naisnäyttelijä vanhetessaan rupsahtaa, alkaa miesnäyttelijä olla charmikas. Miehillä vanheneminen on siis sallittua, kun taas naisnäyttelijän tulisi ylläpitää ikuisen nuoruuden illuusiota loputtomiin. Esille tuli myös sellainen näkökulma, että monet kauniit naiset pyrkivät pois nätin tytön roolista saadakseen monipuolisempia tehtäviä. Kauniilla näyttelijällä voi olla paineita osoittaa kykenevänsä olemaan ruma ja rikkoa tylsäksi koetun kauniin naisen mallin. Näyttelijä Anna-Leena Härkönen kommentoi kauneuden ja iän mukanaan tuomia paineita Saision haastattelussa näin:

Mua pelottaa, että menettää ulkonäkönsä kun täyttää viisikymmentä. – Toisaalta on mielenkiintoista, että sitten viimeistään saattaa saada rooleja vain siksi, että

joku pitää mielenkiintoisena, ammattitaitoisena näyttelijänä, eikä mistään muusta syystä. Tai kuuskytviotiaana. Joku sanoo, että se on hyvä, otetaan se. Ei siksi, että se on nuori ja nätti. Siinä on tietty lohtu. Ainoa lohtu itse asiassa. (Saisio 2005, 67.)

Samasta teoksesta toinen mielenkiintoinen pointti tuli näyttelijä Saara Pakkasvirralta, joka taas on kokenut itsensä rumaksi eikä näin ollen ole pystynyt omalla kohdallaan käsittelemään ns. kauniiden naisten rooleja.

Mä olen näytellyt neljä kaunottaren roolia ja epäonnistunut komeasti kolmessa, koska mä en suostu vastaanottamaan kaunottaren roolia. Mun omakuva itsestäni on, että mä olen ruma. Kun sitten isketään vaatimus, että pitäisikin olla kaunis, mä menen kipsiin.

--

pitää tehdä helvetisti töitä, jotta pärjäisi kauniiden keskellä. Ruman tarttee raataa. Mikä tarkoitti, että mä kanssa raadoin. Koska rumat ei saa rooleja. (Saisio 2005, 128–129.)

Tämä on toinen äärimmäisen mielenkiintoinen puoli ulkonäön ja roolien suhteen. Pelko siitä, että ei kykenekään täyttämään annettua rooleja. Pelkoihin palaan vielä syvemmin luvussa 7. Omista haastattelimistani kenelläkään ei ollut tämän suuntaisia omia kokemuksia, tai ainakaan ne eivät tulleet haastattelutilanteessa puheeksi.

6.2 Harrastajat ja ulkonäkö

Minua kiinnosti tutkia kokevatko harrastajatkin tullessa roolitetuiksi ulkonäön perusteella yhtä vahvasti kuin ammattilaiset tai kokevatko he myös paineita näyttää joltakin saadakseen haluamiaan rooleja. Oma mielipiteeni teatteri-ilmaisun ohjaajana on se, että harrastajien keskuudessa ulkonäöllä tulisi olla vielä vähemmän merkitystä roolien saamisessa kuin ammattilaisilla. Harrastajilla kyse ei ole kuitenkaan siitä, että heidän elantonsa olisi kiinni tehdyissä rooleissa. Sen vuoksi on minusta perusteltua antaa harrastajille mahdollisuus kokeilla rooleja myös oman tyyppinsä ja ulkonäkökategoriansa ulkopuolella. Esitystä valmistaessa voidaan toki pohtia hiukan enemmän ulkonäöllisiäkin asioita, etenkin jos se on edellä mainitusti tekstin kannalta olennaista. Itse kuitenkin koen, että harrastajana on ollut hyvin tärkeää kokea myös omalle ulkonäölleen epätyypillisiä rooleja. Kokemus saattaa olla hyvin kasvattava ja avartava.

HN3 esittää mielipiteensä ja oman kokemuksensa harrastajakentällä tapahtuvasta ulkonäköperäisestä roolittamisesta näin:

Harrastajateatterissa en usko ulkonäöllä tai fyysisyydellä olleen tärkeää merkitystä rooliensa. Eri asia jos on paljon tarjokkaita, niin että ohjaajalla on valinnanvaraa. Luulen että myös luotto näyttelijään on vaikuttanut. Tärkeintä on ollut vain saada näytelmä roolitettua. Pulaa oli enemmänkin esiintyjistä, silloin kun olin mukana. Omalla kohdallani on ollut kaksi roolia joissa olen näytellyt tummaihoisempaa. Ne olen varmasti saanut luontaisen tummuuden vuoksi. HN3.

Kaikki viisi kyselyyni vastannutta harrastajanäyttelijää olivat sitä mieltä, että ulkonäöllä on väliä roolien saamisen kannalta. He myös pitivät sitä hyvin merkittävänä asiana, minkä näköinen näyttelijä kuhunkin rooliin laitetaan. Esimerkiksi vastaaja HN1 mainitsee koko näytelmän voivan olla pilalla, jos keskeiseen rooliin valitaan ulkoisilta ominaisuuksiltaan epäsoviva henkilö. Vastaaja HM1 mainitsee, että oikea ulkonäkö tuo rooliin uskottavuutta. HN4 tuo esille näkökulman, että on ohjaajan käsissä kuinka paljon hän kunnioittaa käsikirjoittajan mielipiteitä roolin ulkonäöstä. On kiinnostavaa huomata, että harrastajanäyttelijät ovat selvästi hyvin valveutuneita ulkonäön ja roolien suhteesta. He ymmärtävät, että saadakseen jonkin roolin on oltava oikean näköinen. Kukaan ei kuitenkaan saisi alkaa halveksia omaa ulkonäköään tai persoonallisuuttaan sen takia, että jokin rooli jää saamatta. Tämä vaara on aina olemassa jos esimerkiksi ohjaaja kertoo avoimesti ulkonäön olevan roolien perusta.

Kaikista vastaajista neljä on sitä mieltä, että heidän ulkonäkönsä on vaikuttanut siihen, millaisia rooleja he ovat saaneet. Suurin osa kykenee myös tiivistämään, mitkä ominaisuudet tällaiseen roolittamiseen ovat johtaneet. Esimerkiksi HN1 kertoo oman kokemuksensa näin:

Ulkonäköäni on kuvailtu tummaksi ja kohtalokkaaksi ja tällaisia rooleja olen tehnytkin. Muistan tämän itseasiassa jo lapsudesta asti, kun olisin halunnut tehdä esimerkiksi prinsessan roolia ja siihen valittiin aina vaalea ja siro tyttö. HN1.

Muut vastaajat eivät mainitse sitä, että jokin rooli olisi jäänyt saamatta ulkonäön takia. Tämä ei suoraan sisällynytkään haastattelukysymyksiin, mutta aihetta sivuttiin kaikissa haastatteluissa. Olisi surullista jos näyttelijä joutuisi jatkuvasti vain kokemaan huonommuutta ulkonäkönsä takia sen vuoksi, että se estää saamasta rooleja ja sitä

kautta tekemästä työtä. Itse en ohjaajana ainakaan haluaisi välittää viestiä, että et sovi johonkin, koska näytät tuolta.

6.3 Ikä

Ammattilaishaastatteluissa tuli myös puheeksi näyttelijän ikä. Mies- ja naisnäyttelijöiden kohdalla tuntuu olevan myös ikäkysymyksen kohdalla eroavaisuuksia. Naisnäyttelijöillä tuntuu riittävän töitä vain nuorena tai sitten vanhoina, jolloin on mahdollisuus hienoihin vanhojen naisten rooleihin. Tämä siis joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Päteekö tämä ajattelutapa kuitenkin enää nykyään? Saisio (2005, 13) kommentoi, että ihminen muuttuu ajan kuluessa armollisemmaksi itselleen, tulee sitä kautta enemmän sinuiksi itsensä kanssa ja suhteellisuudentaju kasvaa. Myös haastateltavani AN1 sanoo ulkoisten ominaisuuksien tärkeyden vähenevän iän myötä.

Sit tietysti ku tulee tiettyyn ikään ni -- se vähenee tavallaan se semmonen ulkonäön merkitys, että sitte se mitä on ihmisenä ni kylhän se on sitte jotenki tärkeempää. Mutta tota tietenki naisnäyttelijälle sit ehkä semmonen tarve pysytellä kunnossa, jotakuinkin hyvän näkösenä on ehkä suurempi ku miesnäyttelijöillä, jotka voi päästää itsensä vanhenemaan siihen tahtiin kun ne vanhenee, että en mä usko että ne on kauheen huolissaan siitä ulkonäön rapistumisesta. AN1.

Tämänkin kommentin perusteella on kuitenkin ollut yleisenä käsityksenä, että miesnäyttelijöille riittää rooleja kaiken ikäisinä. Kati Outinenkin mainitsee haastattelussaan (Timonen 2012, 24), että työt tutkitusti loppuvat 52-vuotiaana. Oletan Outisen tarkoittavan tällä naisnäyttelijöitä, sillä miesnäyttelijälle 52-vuoden ikä kuulostaa kovin nuorelta. Ainakin tällä hetkellä teatterilavoillamme vaikuttaa suuri joukko yli viisikymppisiä miehiä, jotka tekevät jatkuvasti paljon rooleja. Toisaalta näyttelijä Seela Sella vakuuttaa Trendi -lehden haastattelussa toimittajan oletuksia vastaan, että töitä riittää vanhanakin:

Iän myötä työt ovat vain lisääntyneet! Vanhoille ihmisille on töitä, jos muisti ja kroppa pelaavat, pystyy liikkumaan ja hyppimään. (Salmi 2012, 41.)

Haastattelemani neljästä ammattinäyttelijästä kaksi naista mainitsee tehneensä lähes läpi uransa huomattavasti itseään nuoremman naisen rooleja. Kumpikaan heistä ei katso tätä huonoksi asiaksi, vaikka toki molemmilla on toive myös erilaisista rooleista. Nämä haastattelemani naisnäyttelijät ovat iältään n. 35–45-vuotiaita. Toinen naisista

(AN3) kertoo vitsailevansa usein siitä, että nuorten roolien tekijänä hänen täytyy käyttää hyviä kasvovoiteita, ja kertoo eläneensä sillä, että hän näyttää ja kuulostaa nuorelta. Kaksi näyttelijöistä (AN1 ja AN2) taas kertovat kokemuksesta, jossa he ovat olleet ikäistään nuoremmassa roolissa ja ovat olleet huolissaan siitä, ovatko uskottavia, etenkin siinä vaiheessa, kun on joutunut lähelle yleisöä. AN1 jopa mainitsee joutuneensa teatteriarvostelun yhteydessä kritisoiduksi siitä, onko mahdollisesti rooliin liian vanha. Kriitikko oli kehunut laulutaitoa ja kauneutta, mutta pohtinut onko näyttelijä ehkä sittenkin rooliin liian vanha. AN1 kertoo kokemuksestaan seuraavasti:

Ja sit mulle joka ikisessä esityksessä mul oli mielessä se tiettyssä kohdas kun mä oon siinä aika lähellä yleisöä, niin mä jotenki yritin olla sillee niinku että et mä en olis hieman vanha. AN1.

Miesnäyttelijä AM1 taas nosti esille mielenkiintoisen seikan, että sillä ei ole väliä minkä ikäistä näyttelee, että rooliin lähestymisen ei tulisi muuttua millään tavalla riippuen siitä minkä ikäistä esittää. Hän sai palautetta hyvältä kollegalta tehdessään itseään nuoremman miehen roolia, että ei tarvitse niin kauheasti tehdä sitä nuorta poikaa, että ei se loppujen lopuksi niin kaukana ole (AM1). Tämä on mielestäni hyvä huomio, että eri ikäistä tehdessä ei tarvitse lähteä hakemaan ääripäitä. Ei esimerkiksi kuusikymppinen ole mikään roolityyppi, eivät kaikki kuusikymppiset ole identtisen samanlaisia. Iällä ei siis sinänsä pitäisi olla myöskään kovasti väliä miehittämisessä. AM1 mainitsee myös, että tällä hetkellä teattereissa on vähän hyvin nuoria ja hyvin vanhoja näyttelijöitä. Hänen edustamiaan keski-ikäisiä miehiä on taas paljon, ja silloin täytyy hyväksyä se, että nämä näyttelijät tekevät myös vanhempia rooleja.

Näyttelijä Eeva-Kaarina Volasella oli urallaan päinvastaisia kokemuksia. Hän näytteli hyvin pitkälle ikäistään nuorempien naisten rooleja.

Olin 42-vuotias joutuessani näyttelemään 17-vuotiasta Maijua. Valitsemiseni herätti joissakuissa ihmetystä.

--

Kenties vanhemman ihmisen on helpompi löytää roolin psykologiset piirteet kuin ihan Maijun ikäisen näyttelijättären. (Nieminen 1985, 149)

Jossakin vaiheessa on kuitenkin hyvä roolittavienkin osapuolten pysähtyä miettimään olisiko naisnäyttelijälle välillä hyväksi työstää oman ikäisiään rooleja. Nuorten naisten roolit koetaan myös usein tyhjiksi ja vähäulotteisiksi. Poikkeuksiakin toki on.

7 Toiveet ja pelot

Keskeinen osa tutkimustani oli kartoittaa näyttelijöiden toiverooleja, unelmarooleja ja rooleja, jotka olivat jääneet erityisen rakkaina mieleen. Olisiko toiverooleilla ja jo tehdyillä rooleilla yhtymäkohtia? Samoin minua kiinnosti kysyä rooleista, joita he eivät haluaisi joutua tekemään.

7.1 Toiveroolit

Kyselyyni vastanneista harrastajista kaksi vastasi toiveensa olevan tehdä jotakin täysin absurdia, sketsihahmon kaltaista roolia (HN1, HM1). Jotakin, jonka avulla pääsisi kauas omasta persoonallisuudesta. Tässä piilee ehkä näyttelijäntyön ydin, ainakin jos ajattelen omia toiveitani. Usein itselle vieraiden luonteenpiirteiden esittäminen koetaan haasteeksi, mutta samalla myös helpottavaksi, koska silloin ei joudu käyttämään peilinä omia tunteitaan ja ammentamaan omista kokemuksistaan. Tämä saattaa vaikuttaa pelottavalta, etenkin harrastajalle. Toisaalta taas itsestä kaukana oleva rooli saattaa vaatia paljon hakemista ja epäonnistuneita kokeiluita.

Viidestä harrastajasta kolme mainitsee toiveroolinsa olevan koominen, ja vastaajista kaksi mainitsee jo saaneensa tehdä harrastajauransa aikana toiveroolinsa. Minusta on hyvä, että harrastajanäyttelijöillä on unelmia ja toiveita sen suhteen, minkälaisia rooleja he haluaisivat tehdä. Unelmat kasvattavat motivaatiota ja intoa kehittyä uudelleen ja päästä etsimään ja näyttämään itsestään uusia puolia. Itse haluaisin teatteri-ilmaisun ohjaajana rohkaista harrastajia pyrkimään kohti toiveroolejaan tai toiveroolityyppiään rohkaisemalla heitä tutkimaan ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja kehittämään niitä tietoisesti haluamaansa suuntaan.

Myös kaikista vastanneista harrastajista neljä henkilöä kykeni nimeämään tekemistään rooleista yhden tai useamman, joka on noussut ylitse muiden. Perusteet sille, miksi juuri tämä rooli on noussut rakkaaksi tai tärkeäksi, olivat myös selvästi vastaajilleen kirkkaita. Esimerkiksi HN3 mainitsee kaksi rakasta rooliaan ja perustelee valintansa näin:

Molemmat monin tavoin haastavat roolit, vaikeaa tekstiä ja erilaisia tunnetiloja. Niissä joutui laittamaan itsensä likoon täysin ja haastetta riitti. HN3.

Muidenkin harrastajien perusteet rakkaalle roolille määrittivät roolin haastavuuden kautta. Haastava prosessi siis koettiin lopulta palkitsevaksi ja jälkeensä erityisen onnistuneeksi.

Ammattilaisten oli huomattavasti hankalampaa ilmaista toiveroolejaan. Tai ei ehkä hankalampaa, vaan moni koki päässeensä jo tekemään sellaisia rooleja, joista on pitänyt. Tulkitsin haastattelumateriaalia niin, että ammattilaiset kykenevät ottamaan vastaan kaikenlaisia rooleja ja tekemään niistä itselleen mielekkään. Sen takia heidän oli ehkä hankalampi sanallistaa erityistä toiverooliaan kuin harrastajien. Ammattilaisille erilaisten roolien vastaanottaminen ja elävöittäminen on työ, eikä silloin sovi katsoa mitään roolia halveksien. Toki ammattilaisetkin kykenivät nimeämään töitä, jotka olivat nousseet erityisen rakkaiksi tai merkityksellisiksi. AM1 sanoi, että toiverooli on yleensä aina se rooli, jota sillä hetkellä työstää. Kyseistä roolia kohtaan tuntee samalla vihaa ja rakkautta.

--se on melkeen se toiverooli on just se rooli mikä silloin on päällä, tai itse asia se on monesti myös se rooli mitä kaikkein eniten vihaa, koska sen tekeminen ja työstäminen on raskasta ja joskus sen roolin jatkuvaan läsnäoloon harjoitusvaiheessa kyllästyy niin paljo, jos sitä vihaa enemmän. Mut sitte kyllä se tavallaan, kyl se yleensä aina pyrkii olemaan toiverooli just se mikä käsillä oleva, tekeillä oleva työ. AM1.

Tulkitsen tämän niin, että suomalaisen näyttelijän mentaliteettiin kuuluu arvostaa saamaansa roolia, eikä saatuja rooleja vastaan kitiseminen käy laatuun. Käsillä oleva työ toiveroolina viittaa siihen, että sen hetkiseen työhön keskitytään aina tinkimättömästi ja pyritään saamaan siitä irti mahdollisimman paljon. Näin ollen on täysin ymmärrettävää, että työn alla olevaa roolityötä välillä myös vihaa, sillä sen kanssa joutuu viettämään intensiivisesti hyvin paljon aikaa.

Samoin hän, kuten jotkut harrastajistakin, sanoivat toiveroolin liittyvän ehkä enemmän johonkin aihepiiriin tai tyyliin kuin yksittäiseen toiveroolihenkilöön. Ammattinäyttelijöiden toiveet vaihtelivat kuitenkin yhtä laidasta laitaan kuin heidän taustansakin. Merkitykselliseksi nousi se seikka, kuinka tehdyt roolit tai tehtyjen roolien vähyys vaikuttavat siihen, millaisiksi toiveet tulevaisuuden osalta muodostuvat. Minulle oli tärkeää huomata henkilön taustan vaikutus hänen toiverooleihinsa. Esimerkiksi aikaisemmin tanssijana työskennellyt AN2 sanoi haluavansa tehdä roolin, jota ei

tarvitsisi jakaa muiden kanssa ja jossa saa työstää henkilön kokonaisen kaaren. Ammattilaisista myös yksi vastasi haluavansa tehdä tietyn roolin sen takia, että se olisi täysin vastakkainen roolityö kuin hänen aiemmin tekemänsä roolit (AN3). Toiveita on siis yhtä paljon kuin näyttelijöitä. Moni oli myös sitä mieltä, että on saanut jo tehdä jonkin roolin, joka on noussut erityisen rakkaaksi.

Itse tunnistan omissa toiverooleissani sellaisen outouden, että ne ovat usein miesrooleja. Pystyn nimeämään jokusen roolin, joita haluaisin tehdä ja jotka ovat itse asiassa olleet toiveroolejani jo kauan, ja ne ovat lähes poikkeuksetta miesrooleja. Yksi niistä on Samuel Beckettin näytelmän *Huomenna hän tulee* Estragon. Jostakin syystä olen aina pitänyt miesrooleja naisrooleja mielenkiintoisempia ja moniulotteisempina. Tämä ei tietenkään ole absoluuttinen totuus, jos lähdetään tutkimaan näytelmäkirjallisuutta kautta historian, mutta itselleni miesroolit ovat usein nousseet merkityksellisiksi. Minullakin on tässä ehkä sellainen näkökulma, että ne edustavat minulle täysin itseäni vastakkaista tyyppiä. Itse asiassa miesroolit olisivat omalle persoonalleni lähes yhtä vastakkaisia kuin kohtalokkaat viettelijättäret, jotka ovat taas sitä roolityyppiä, jota olen tehnyt paljon.

Miesroolien tekemisen halulla ei ole kuitenkaan mitään tekemistä sukupuolisuuden kanssa. Ei ole merkityksellistä mitä sukupuolta roolihenkilö on, hän on kuitenkin ennen kaikkea ihminen. Siksi en haluaisi, että sukupuoltakaan koettaisiin aina vain rajoittava tekijänä roolivalinnoissa. Tärkeää on se, minkälaiset roolit kukin kokee mielenkiintoisiksi ja itselleen merkityksellisiksi.

En voi sanoa tehneeni juurikaan itseni kaltaisia rooleja. Koen sellaisen ajatuksen jokseenkin pelottavaksi. Koen, että nämä miesroolitoiveet johtuvat myös osittain taustastani. Lastenteatterissa ollessani minulla lankesivat lähes poikkeuksetta miesroolit. Vaikka olin lastenteatteriaikoinani yksi ryhmän nuorimmista, olin myös ehkä isokokoisin ja kovaäänisin. Miesroolit tulivat minulta lapsena luonnostaan. Ne olivat kontrolloivia, kovaäänisiä ja sankarillisia, kuten minäkin omasta mielestäni tuolloin. En ole koskaan nähnyt itseäni viattomana prinsessatyyppinä.

7.2 Epämieluisat roolit

Kyselyyni vastanneista harrastajista neljä sanallisti ytimekkäästi sen, minkälaisia rooleja he eivät haluaisi tehdä. Vastaukset olivat selkeitä ja osoittivat mielestäni sen, että kyseiset harrastajat ovat joutuneet pohtimaan myös tätä seikkaa jossakin kohtaa elämäänsä. Synkkyys ja taiteellisuus koettiin vieraaksi lajiksi (HM1, HN2). Samoin sellainen rooli, jossa joutuisi mahdollisesti jatkuvasti jännittämään omaa suoritustaan (HN1).

On mielenkiintoista kuinka harrastajat kokevat pääosin koomiset roolit tavoittelemisen arvoisiksi ja mielenkiintoisiksi, kun taas synkkämielistä ”taiteellisuutta” vierastetaan yleisesti. Nämä kyselyni vastaukset eivät ole ensimmäisiä kertoja, kun olen tällaisen väitteen kuullut. Tunnustan myös itse aikoinani harrastajana kannattaneeni tällaista ajattelutapaa. Koomisuudella koetaan ehkä helposti saavutettavan yleisön suosio ja yleinen hyväksyntä, sillä komedia menee tunnetusti hyvin yleisöön. Komiikka on kuitenkin yksi hankalimmista lajeista osata ja hallita. On siis tavallaan kiehtovaa, että harrastajat haluavat onnistua juuri tässä hankalimmaksi koetussa lajissa. Draama koetaan usein synkeäksi ja tylsäksi. Näkeehän tämän jo siitä, että katsojat odottavat usein esimerkiksi kesäteatterinäytelmistä komediaa. Itse ohjatessani nuorisoteatteria olen myös huomannut tämän komiikan tarpeen nuorissa harrastajissa.

Kuten toiverooleissa, myös epämieluisissa rooleissa haastattelemanani ammattilaiset totesivat lähes yksimielisesti, että ei ole olemassa roolia, jota ei missään nimessä haluaisi tehdä. Pidempään alalla olleilla ammattilaisilla on toki mielipide siitä, minkälaisia rooleja on jo tehnyt paljon, ja sen vuoksi haluaisi tehdä jotakin muuta. Kukaan ei kuitenkaan maininnut nimeltä yksittäistä näytelmää tai roolia mihin ei haluaisi koskaan missään tapauksessa joutua mukaan. AM1 tosin toteaa, osin huumorillakin, että ei haluaisi hetkeen tehdä sen tyyppistä roolia, jota juuri tällä hetkellä tekee. Tämä mielestäni liittyy samaan viha-rakkaussuhteeseen, josta oli puhetta sivulla 32. Vieraaksi koetut roolit saattavat myös liittyä vahvasti ulkonäköön tai habitukseen, myös mahdollisesti siihen, että on tottunut näkemään itsensä tiettyinä tyyppinä.

Ammattilaiset hyväksyvät selvästikin tällaisen tyypittelyn ja siihen perustuvat hylkäyksetkin harrastajia paremmin. Tämä on tietenkin pelkästään luonnollista, sillä ammattilaisten työnkuvaan kuuluu myös hylätyksi tuleminen, eikä sitä pidä ottaa henkilökohtaisesti. Mayfield (1996, 31) kuvailee kirjassaan tämän olevan yksi tärkeimpiä huomioita, joita näyttelijän tulee muistaa, koska usein näyttelijät erehtyvät luulemaan sitä, että eivät ole tulleet valituiksi tiettyyn rooliin henkilökohtaisena torjuntana. Hylätyksi tuleminen koetaan henkilökohtaisesti, mikä on jo lähtökohtaisesti väärä ajattelutapa.

Ammattilaisten keskuudessa myös niin sanotusti huonoina rooleina mieleen jääneet roolit saattavat ainakin AM1 kokemuksen mukaan liittyä enemmänkin siihen, että ei ole saanut roolista kiinni tai on jollakin tapaa omasta mielestään epäonnistunut roolin rakentamisessa. Kokemus huonoudesta liittyy siis enemmänkin omaan tekemiseen kuin siihen, että olisi tullut roolitetuksi huonosti. Haastateltava AM2 taas vetoaa siihen, että ei ole kokenut itselleen vieraita roolityyppejä siitä syystä, että on näyttelijänurallaan vielä niin alussa, eikä ole ehtinyt tehdä paljon rooleja.

7.3 Rooleihin liittyvät pelot

Yleensä se, mitä ei osaa tai mitä on tehnyt vähemmän, koetaan pelottavaksi. Haastattelukysymyksissäni ei ollut yhtään suoraan pelkoihin liittyvää kysymystä, mutta jotkut haastateltavat sivusivat aihetta vastatessaan muihin kysymyksiin.

Yksi suurin pelko etenkin ammattinäyttelijöillä on roolitta jäämisen pelko. Pelko on ajankohtainen varmasti kaikilla näyttelijöillä jossain vaiheessa uraa, tarkoittaahan roolitta jääminen työttömyyttä. Etenkin esimerkiksi nuorilla kauniilla naisilla, jos roolittaminen on aikaisemmin ollut sidoksissa juuri nuoruuteen ja kauneuteen, pelko on ajankohtainen. Roolitta jäämisen pelko liittyy myös pelkoon, että on huono. Näyttelijä Anna-Leena Härkönen kommentoi asiaa näin:

Pelkää, että jos menee oikein pieleen ei saa niitäkään vähiä rooleja, joita nyt saa tehdä. Kuitenkin pitäisi näyttelijänä heittäytyä ja uskaltaa olla huono, hakea ja olla yllätyksellinen. Mutta jos on niin yllätyksellinen, että epäonnistuu täysin, ei saa välttämättä töitä lisää. Siksi turvautuu joskus johonkin hyväksi koettuun tekniikkaan. Tekee "varman päälle". Vaikka mä en oikein tiedä, mitä sekään tarkoittaa. (Saisio 2005, 73.)

Juuri ”varman päälle” tekeminen monien haastattemieni mukaan johtaa ns. jymähtämiseen. Ei pysty itsekään kehittymään jos on aina tottunut tekemään jotakin tuttuun ja turvalliseen tapaan.

Kuten sanottu, etenkin naisnäyttelijöillä eräs vahva pelko on ikääntymiseen liittyvä pelko. Tässäkin on varmasti kyse pohjimmiltaan roolitta jäämisen pelosta, koska naisnäyttelijä pelkää tulevansa liian vanhaksi tai näyttävänsä liian vanhalta. Haastateltavani AN2 kertoo kuitenkin tanssitaustansa vaikuttaneen siihen, että ikääntyminen ei ole jatkuva pelon aihe:

Kun tos on semmonen just tavallaan tanssijan ja näyttelijän suhtautumisero. Ja mä luulen, mä oon niinku kuitenkin tavallaan tanssijamentaliteetti. Se on vähän meillä aina se, että me ollaan aika iättömiä, ni sit sitä ei tuu sitä tunnelmaa... Se on ihan selkeesti niinku näyttelijöitten ongelma. Mä ymmärrän sen kyllä siis tavallaan, mut me suhtaudutaan vähän rooleihinki eri tavoin. AN2.

Tämä suhtautumistapojen erilaisuus taustan vuoksi on mielenkiintoista. Maaria Rantasen omassa tutkimuksessa hänen haastattemansa näyttelijä nostaa esille huolen siitä, riittääkö vielä virkavapaan jälkeen rooleja. Monet näyttelijät varmasti pelkäävät jäädä virkavapaalle tästä samasta syystä, vaikka syitä vapaan ottamiselle olisikin. Kuten Rantasen haastattelema näyttelijä mainitsee, tulee teatterissa olla jatkuvasti esillä saadakseen rooleja. Kun on vähänkään pidemmän aikaa poissa, katoaa nimi roolilistoilta. (Rantanen 2006, 80.) Tämäkin seikka linkittyy teatterin demokraattisuuteen: aina on tarjolla ja silmien alla niitä, jotka voivat tehdä roolin, jos itse olet virkavapaalla tai muissa töissä. Tämä paljastaa alan armottomuuden ja sen, että nämä näyttelijöiden pelot ovat täysin olemassa olevia ja tapahtuvia asioita. Tässä yhteydessä tulee väistämättä esille myös tasa-arvokysymys, eli naisnäyttelijöillä pelko siitä, voiko jäädä äitiyslomalle vai tuhoaako teatterin hektisestä elämästä väliaikaisesti poisjääminen mahdollisesti koko uran ja tulevat työllistymismahdollisuudet.

8 Yhteenveto

Käyn seuraavassa kappaleessa läpi tutkimukseni vaikutuksia itseeni ja lopuksi vielä ajatuksia, joita on herännyt matkan varrella kootusta kokonaisuudesta.

8.1 Omat kokemukset

Haastatteluja ja kyselyitä tehdessäni olen joutunut käymään paljon läpi omaa näyttelijätaustaani. Itselläni on enemmän yhtymäkohtia haastateltujen harrastajanäyttelijöiden kanssa pitkän harrastajataustani takia, mutta tajusin, että ammattilaistenkaan ajatukset eivät ole erityisen kaukana omistani. Olen kuitenkin opiskellut teatterialaa useita vuosia, ja nyt takana on neljä vuotta teatteri-ilmaisun ohjaajan opintoja. Näyttelijöiden todellisuus ei lopulta ollutkaan kovin kaukana omasta maailmastani ja koulutuksestani.

Tutkimusta tehdessäni ajauin hyvin monen teatterialan ammattilaisen kanssa puheisiin aiheistani ja jouduin moneen otteeseen selittämään eritaustaisille ihmisille, mitä olen oikeastaan tutkimassa. Samalla alitajuisesti selitin ja selkeytin tutkimuskohdetta myös itselleni. Ilahduin siitä kuinka monella oikeastaan onkaan sanansa sanottavana tästä aiheesta. Keskustellessani tutkimuksestani ihmisten kanssa huomasin, että sellaisetkin teatterityöläiset, jotka eivät itse ole näyttelijöitä, kokivat aiheen tärkeäksi.

Katson, että saavutin omat päämääräni näyttelijöiden kuulemisessa. Minulle oli tärkeää päästää heidät ääneen ja antaa heidän kertoa omat mielipiteensä ilman absoluuttisen totuuden ja lopullisen vastauksen hakemista. Heitä kuunnellessani prosessoitin samalla myös omia roolitetuksi tulemisen kokemuksiani, joita käyn tässä nyt joiltakin osin läpi.

Olen sukujuuriltani puoliksi libanonilainen, jonka ansiosta olen tummahiuksinen ja -silmäinen. Minussa on myös paljon muita Lähi-itään viittaavia ulkonäöllisiä piirteitä. Tämän vuoksi minua on roolitettu paljon ns. ulkomaalaisten rooleihin. Tällä tarkoitan esimerkiksi roolia *Rosvo-Roope* -musikaalissa, jossa esitin venäläistä ilotyttöä Verushkaa, tai mustalaispäälikön tytärtä Raddaa musikaalissa *Mustalaiseleiri muuttaa taivaaseen*. Minulta on kuitenkin jäänyt myös saamatta rooleja, jotka omasta mielestäni olisivat olleet ulkonäköni ja taustani tukemia.

Olen pitkään luullut, että ulkonäköni on lähes ainoa roolejani määrittänyt tekijä, mutta olen onnekseni saanut myös sellaisia kokemuksia, jotka ovat pyörtäneet mielipiteeni. Olen esimerkiksi saanut Loviisa Niskavuoren roolin Hella Wuolijoen näytelmässä

Niskavuoren nuori emäntä. Tämä rooli on niin suomalaiskansallinen kuin mahdollista ja edustaa vahvaa suomalaista naistyyppiä parhaimmillaan. Minä en ulkoisilta ominaisuuksiltani taas sitä edusta. Ainakaan perinteisessä mielessä. Se, että tulin roolitetuksi epätyypillisesti, vaikutti siis erityistärkeältä harrastajaurani jatkon kannalta. Se antoi voimia uskoa, että minusta on moneen, eikä vain siihen mitä ulkonäköni sanelee. Haastattelemistani ammattinäyttelijöistä AN3 mainitsee samankaltaisesta kokemuksesta, kun roolit heitettiin ympäri ja hän joutui tekemään tyyppiä, jonka eteen ei ennen ollut joutunut ja joka ei esikatsomalta tuntunut luontaiselta.

mä olin ensin vihainen et, hyvänen aika, et mä oon tullu tähän näyttelemään tätä tavallaan niinkun just tuttua ja täysin semmosta mihin mä enemmän itse – identifioin itseni. -- Ja nyt mä oon yhtäkkiä tämmönen ja voinko mä olla niinkun uskottava. -- sitten lopulta mä olin hirveen ilonen siitä, että et se oli käännetty just noin päin, niin tuli paljon mielenkiintoisempi rooli mulle näytellä. AN3.

Tunnistan täysin tunteen ensin pelosta, jopa vihastakin, että enhän minä tätä osaa, mutta sitten lopulta olen ollut tyytyväinen ja itse asiassa jopa onnellinen, että olen saanut tehdä epätyypillisen roolin. Tämä on omalla kohdallani aina johtanut jonkinasteiseen kasvamiseen näyttelijänä ja erilaisten roolien hyväksyntään.

En minäkään näiden keskustelujen jälkeen omaa tyyppiäni muuttaisi. Olen tajunnut, että on sittenkin ihan mukavaa ja arvokasta olla kohtalokas ja dramaattinen, ehkä hiukan vaarallinenkin nainen. Ainakaan en ole omalla kohdallani ja omasta mielestäni vielä kuluttanut sitä genreä loppuun. Olen ehkä siksi ollut yllättynyt tyypistäni ja tekemistäni rooleista näin jälkepäin katsottuna, koska en edusta kyseistä naistyyppiä lainkaan siviilissä. Mutta siinä on ehkä myös senkaltaisten roolien tekemisen mielekkyys omalla kohdallani. Olenko siis sittenkin omien kokemusteni perusteella osa sitä samaa nyökyttelevää joukkoa kuin haastateltavani? Jos näin on, olen selvästikin osa hienoa joukkoa. Tutkija minussa tahtoo kyseenalaistaa tämän tyyppien ja oman tyypin hyväksymisen hienouden, mutta näyttelijä minussa on tyytyväinen.

Itse haastattelutilanteista nautin suuresti, sillä pelkkä ammattilaisten kuunteleminen sai pääni surraamaan ajatuksista ja ideoista. Koin heidän kanssaan keskustelemisen siis hyvin hedelmälliseksi. Usein haastattelutilanteet johtivatkin useampaan kysymykseen, kuin ennalta olin suunnitellut. Ammattilaisia haastatellessani minulle tuli useaan otteeseen sellainen olo, että kaivanko kaivamalla heistä väkisin negatiivisia

kokemuksia, vaikka se ei luonnostaan ole heidän kokemuksensa tilanteesta. Minua kiinnosti erityisesti, voiko näyttelijä tehdä jotakin sen suhteen, minkälaista tyyppiä edustaa. Ja vastaus oli selvästikin, että voi, ja ennen kaikkea jopa oman tyyppinsä sisällä voi tehdä muutoksia. Tässä oli minulle tutkijana itsetutkiskelun paikka. Olin odottanut erilaisia vastauksia, mutta nyt minun pitikin hyväksyä, että nämä ammattilaiset ovat saaneet tehdä työtään laajasti. Tällainen itsensä epäileminen ja syyllisyyden tunne ovat yleisiä etenkin kerronnallista haastattelua tehdessä, jossa tutkija saattaa helposti pelätä olevansa liian aktiivinen haastattelutilanteessa ja vaikuttavansa sillä tavoin liikaa haastateltavaan (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 219).

8.2 Lopuksi

Tutkimukseni saavutti sen, mitä olin sille asettanut vaatimukseksi. Sain kuulla yhdeksän näyttelijän kokemuksia roolitetuksi tulemisesta, ja niiden avulla sain tuoreen ja kattavan kuvan siitä, mitä ainakin osalla harrastaja- ja ammattikenttää tapahtuu. Huomasin, että nuo kaksi maailmaa eivät ole erityisen kaukana toisistaan. Harrastajat ovat hyvin tietoisia omasta työstään, ja he painivat samanlaisten kysymysten kanssa kuin ammattilaiset. Kaikissa vastauksissa näyttäytyi vahvasti suomalainen näyttelijäidentiteetti sellaisena, että tulee hyväksyä tehtävät, jotka tulevat vastaan ja ottaa niistä irti se mikä on mahdollista, ja tämä kaikki kannattaa tehdä sillä tavoin, että ei pidä itsestään erityistä meteliä. Etenkin ammattilaisten mielipide hahmottui vahvasti sellaisena, että kaikki työt tehdään mitä eteen tulee, eikä tilaa diivailulle tai valokeilassa paistattelulle ole.

Olen tyytyväinen siitä, että vastausten luonne yllätti minut. Työtä aloittaessani olin aivan varma, että maamme roolittamisysteemi on jokseenkin rempallaan, teattereiden johtoa ei kiinnosta tehdä muutoksia tai ottaa riskejä ja näyttelijät ovat kautta linjan tyytymättömiä saamiinsa töihin tai alistuneita kohtaloonsa. Olin valmis nostattamaan suomalaisen näyttelijän barrikadeille huonoja rooleja vastaan. Tälle ei kuitenkaan ollut lainkaan tarvetta. Omat silmäni ovat avautuneet näkemään esimerkiksi tyyppi-roolittamisen mahdollisuutena, eikä vain negatiivisena seikkana. Pieni kapinointi on kuitenkin suotavaa suurimmassa osassa tapauksia. Ei siis kannata tyytyä odotettuihin rooleihin vain sen takia, että se on helppoa ja turvallista, vaan näyttelijänä

kannattaa aina hiukan kyseenalaistaa omaa tyyppiään ja itse haastaa itseään sen ulkopuolelle.

Todellisuus on usein kuitenkin se, että näyttelijöiden vaikuttamis- ja valintamahdollisuudet ovat minimaaliset roolittamisen suhteen, ja päätöksiä tekevät aivan toiset tahot. Näyttelijänä ei kuitenkaan tule jäädä tahdottomaksi välikappaleeksi, ja olen ollut tyytyväinen, että omat haastateltavani eivät ainakaan sellaisia ole.

Parannettavaakin kotimaiselta roolituskentältä varmasti löytyy. Haastatteluista tulkitsen näyttelijöiden toiveen sille, että roolittamisesta päättävät tahot käyttäisivät enemmän aikaa roolien miettimiseen ja sitä kautta positiivisen työprosessin tukemiseen. Vallitsevaa järjestelmää ei ole kuitenkaan halua eikä voimavarojakaan lähteä muuttamaan. Näin on ainakin oman tulkintani mukaan etenkin suurissa laitosteattereissa. Riskinottaminen on minimaalista ja se usein johtaa siihen, että tiettyjä näyttelijöitä pyritetään vaan tietyn tyyppisissä turvallisissa rooleissa.

Tilanne vapaalla kentällä ja pienemmissä teattereissa voi olla erilainen, mutta väitän silti, että tällainen samanlainen riskitön roolittaminen on vallalla suurimmassa osassa maamme teattereita. Mukaan luettuna harrastajateatterit, joiden kohdalla on aistittavissa samankaltaista tuottavuuden tavoittelua kuin ammattiteattereissa. Myös harrastajateatterit joutuvat entistä enemmän pohtimaan omaa ohjelmistoaan ja roolittamisiaan tuottavuuden kannalta, ja samalla tarkkailemaan mitä lähiteattereissa tapahtuu. Kilpailu yleisöstä on kovaa.

Teatteri-ilmaisun ohjaajana tuen toki kunnianhimoisia harrastajateattereita, mutta haluan muistuttaa harrastamisen perimmäisestä merkityksestä. On hienoa, että maassamme on niin eläväinen harrastajateatteriperinne innokkaine esiintyjineen. Teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvan kannalta on myös tärkeä pyrkiä pitämään teatterin harrastaminen innostavana ja kiinnostavana toimintana, jolle ihmiset ovat valmiita uhraamaan vapaa-aikaansa tässä teknologiantäyteisessä maailmassa. Tämän mahdollistamisessa tärkeänä tekijänä ovat mm. kappaleessa 4.2. mainitut ryhmätyötaidot. Roolittamisnäkökulma ja roolittamisen perusteiden uudelleen miettiminen voi parantaa harrastamisen laatua huomattavasti. Teatteri-ilmaisun ohjaajana on myös hyvä tiedostaa näyttelijöiden toiveet ja pelot roolien jakautumisen suhteen. On hyvä oppia tutustumaan jokaisen yksilön potentiaaliin ja haastetarpeisiin

käytettävissä olevan ajan puitteissa. Roolittamisen ei pitäisi harrastajateatterissakaan perustua vain nopeaan ulkoiseen ensivaikutelmaan vaan roolit tulisi jakaa eri vaihtoehtoja punniten. Tietenkään ei ole koskaan mahdollisuutta tehdä kaikkia osapuolia tyytyväisiksi, mutta ainakin hyvin perustellut syyt sille, miksi roolit jaettiin näin, auttavat näyttelijää arvostamaan omaa rooliaan..

Lähteet

Anttila, Pirkko 2005. *Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta*. Hamina: Akatiimi.

Diderot, Denis 1830/1987. *Näyttelijän paradoksi*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Houni, Pia. 2000. *Näyttelijäidentiteetti: Tulkintoja omaelämäkerrallisista puhenäkökulmista*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Hyvärinen, Matti, Löyttyniemi Varpu 2005. *Kerronnallinen haastattelu*. Ruusuvuori, Johanna, Tiittula, Liisa toim. *Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Jääskeläinen, Niina 2012. *Tanssija, joka nousi ilmaan*. Teatteri & Tanssi (1), 44. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teatteri.

Mayfield, Katherine. 1996. *Smart actors, foolish choices*. New York: Back Stage Books.

Nieminen, Reetta. 1985. *Eeva-Kaarina Volanen: Tämä rooli*. Espoo: Weilin+Göös.

Puolanto, Minna 2005. *Hahmometodista hahmon tekemiseen: kaksi lähestymistapaa roolin rakentamiseen*. Opinnäytetyö. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. Näyttelijäntöön koulutusohjelma, Teatteritaiteen laitos.

Rantanen, Maaria 2006. *Takki väärinpäin ja sielu riekaleina: Näyttelijöiden kokemuksia työstressistä ja -uupumuksesta*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Saisio, Elsa 2005. *Katseen alaiset*. Vantaa: WSOY.

Salmi, Virpi 2012. *Sella lailla*. Trendi (3), 34. Forma Publishing Group Oy.

Suutela, Hanna 2005. *Impyet – Näyttelijättäret Suomalaisen Teatterin palveluksessa*. Helsinki: LIKE.

Teatterimuseo 2012. http://www.teatterimuseo.fi/voimanvuodet/nayttelijat_main.html [Luettu 31.1.2012].

Timonen, Lauri 2012. *Jos työ on meri*. Teatteri & Tanssi (1), 24. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teatteri.

Toivola, Jani 2012. *Draamaopetuksen kautta elämäntaitoja lapsille ja nuorille*. <http://janitoivola.puheenvuoro.uusisuomi.fi/99742-draamaopetuksen-kautta-el%C3%A4m%C3%A4ntaitoja-lapsille-ja-nuorille> [Luettu 8.3.2012].

Wilson, Glenn D. 1994. Esittävän taiteen psykologia. Kuopio: Puijo.

Näytelmät:

Beckett, Samuel. Huomenna hän tulee.

Gorki, Maksim, Lotjanu, Emil. Mustalaisleiri muuttaa taivaaseen.

Jaakonpoika, Jaakko. Rosvo-Roope.

Wuolijoki, Hella. Niskavuoren nuori emäntä.

Haastattelut:

AN1, 2012. Näyttelijä. Haastattelu: 31.1.2012.

AM1, 2012. Näyttelijä. Haastattelu: 2.2.2012.

AN2, 2012. Näyttelijä. Haastattelu: 6.2.2012.

AN3, 2012. Näyttelijä. Haastattelu: 7.2.2012.

Kyselyhaastattelu. Harrastajanäyttelijät HN1, HM1, HN2, HN3, HN4. Vastaukset: 30.1.–6.2.2012.

Harrastajien kyselylomake ja ammattilaishaastattelujen kysymysrunko

- Minkä tyyppisiä rooleja olet tehnyt?
- Minkälainen olisi toiveroolisi? Miksi koet sen sopivan juuri sinulle?
- Koetko fyysisten ominaisuuksiesi / ulkonäkösi vaikuttaneen siihen minkälaisia rooleja olet saanut? Jos kyllä, miten?
- Jos sinun pitäisi määritellä itsellesi luonnerooli, millainen se olisi?
- Onko ulkoisilla ominaisuuksilla väliä näyttelijäntyössä roolien saamisen kannalta?
- Mikä rooli on ollut sinulle erityisen rakas / tärkeä? Miksi? Kuvaile roolia.
- Onko sinulla kokemuksia rooleista, jotka eivät ole omasta mielestäsi sopineet sinulle? Jos kyllä, minkälaisia?
- Minkälaista roolia et haluaisi tehdä?
- Minkälaisen roolityypin koet itsellesi vieraaksi?

Ammattilaishaastatteluissa esille tulleet lisäkysymykset

- Kenellä on mielestäsi vastuu roolittamisessa? Miksi?
- Ovatko kaikki pääroolityyppiä / Tarvitseeko kaikkien saada tehdä päärooli?
- Miksi? (Sekä ammattilais- että harrastajanäkökulma)
- Tarvitseeko omaa roolityyppiään vastaan taistella?
- Miesnäyttelijöiden vs. naisnäyttelijöiden ulkonäkö-/ikäpaineet